

Szabados Kinga

Damoklész kardja a szülőanyák kezében

**A szülő nő büntethetősége, a szüléskori beszámíthatóság kérdésének vizsgálata
megtörtént esetek tanulmányozásával**

Kézirat lezárásának időpontja: 2014. 11. 01.

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETŐ GONDOLATOK, A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA	4
2. AZ ÉLETHEZ VALÓ JOG	6
2.1. Alkotmányjogi alapok, nemzetközi kitekintés	6
2.2. Törvényi védelem.....	7
2.3. Egyházi törvények.....	8
3. TÖRTÉNELMI ELŐZMÉNYEK	9
3.1. Biblia	9
3.2. Görög és római előzmények.....	9
3.3. Középkori szabályozás.....	9
3.4. A hazai szabályozás történeti alakulása	10
4. KÜLFÖLDI KITEKINTÉS. A KENYAI ÉS IZRAELI IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS A TÉMA SZEMPONTJÁBÓL	12
5. A 2012. ÉVI C. TÖRVÉNY ÉS AZ ÁLTALÁNOS TÖRVÉNYI TÉNYÁLLÁS. 14	14
5.1. Az általános törvényi tényállás	14
5.2. A 3/2013. BJE	17
6. KÓROS ELMEÁLLAPOT, MINT BÜNTETHETŐSÉGET KIZÁRÓ OK.....	19
6.1. Testi és lelki egészségünk elhatárolása	19
6.2. A különleges lelki élményektől a pszichiátriai betegségekig.....	20
6.3. A patológiás és fiziológias affektus	21
6.4. A szüléshez kapcsolódó pszichiátriai betegségek	22
6.5. A vétőképeség büntetőjogi szabályozása a régmúlttól napjainkig	22
6.6. Beszámítási képességet befolyásoló nevesített betegségek az 1978. évi IV. törvény szerint	24
6.7. A 2012. évi C. törvény és a büntethetőség.....	25
6.8. Imbecillitas és korlátlan enyhítés	28
7. A SZAKÉRTŐK, A SZAKÉRTŐI VIZSGÁLAT	29
7.1. A szakértők szerepe.....	29
7.2. A szaktanácsadó	30
7.3. Az igazságügyi orvostan a gyakorlatban	30
7.4. Igazságügyi elmeszakértő és igazságügyi pszichológus a gyakorlatban	33
8. A VÉDELEM SZEREPE.....	36
9. A BÜNTETÉS KISZABÁSA.....	40

9.1.A kérdőív kitöltésében résztvevők véleménye a cselekményért kiszabható büntetési tételről.....	40
9.2.Miért?	41
9.3.Hogyan?	41
9.4.Mennyit?.....	42
9.5. Összesítő táblázat	43
10. PREVENCIÓ, REPARÁCIÓ	44
10.1.Felvilágosító órák, folyóiratok, szórólapok.....	44
10.2. Internetes fórumok, webdokik.....	44
10.3.Fogamzásgátlás	44
10.4.Inkubátor	45
10.5.Örökbefogadás	45
10.6.Pszichológus.....	46
11. ÖSSZEGZÉS	47
12. IRODALOMJEGYZÉK	48
13. JOGSZABÁLYOK ÉS EGYÉB DOKUMENTUMOK JEGYZÉKE	50

*„Megfeledezhet-e csecsemőjéről az asszony?
És megtagadhatja-e szeretetét méhe szülöttétől?*

*Még ha az meg is feledkeznék:
én akkor sem feledkezem meg rólad.”*

Iz 49,15¹

1. BEVEZETŐ GONDOLATOK, A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA²

A büntetőjog iránti érdeklődésem már egészen kiskoromtól jelen van az életemben. Talán egy fiatal lánytól nem hangzik ez túl szokványosnak, így illene megmagyaráznom.

A jogszolgáltatás illetve a bűnüldözés iránti „rajongásomat” édesapámtól örökölttem, aki rendőr volt, ami akkoriban és most is egy gyermek számára hihetetlenül érdekes, izgalmakkal teli hivatás. Édesapám soha nem hozta haza a munkáját, de amikor „forrós volt” és éjszaka csöngött a telefon, azonnal indulnia kellett. Ilyenkor hazatérésekor izgatottan faggattam ki a történetekről. Természetesen visszafogottabban, de színesebben, gyermekek számára érthetőbben adta elő az érdekes események sorozatát, mint amit valójában a nyers valóság rejtett magában. Édesapám egyenruhája, Zsaru magazinjai ámulatba ejtettek, s egyre jobban megszerettették velem eme szép és embert próbáló hivatást.

Fölcseperedve tanultam meg a sorok között olvasni. Az a pont, amikor szembesültem az elborzasztó valósággal, tizennégy évesen jött el. Akkor ismertem meg azt az esetet, amely a dolgozat megírására motivált és mélységesen megrendített. „Kútba vetette újszülött gyermekét”- kiáltottak a szalagcímek a helyi médiaportálokról. 2007. áprilisában történt az eset, amikor egy szülővárosomhoz közeli községben egy fiatalkorú lány úgy akart megszabadulni babájától, hogy azt a kútba dobta. Ez az eset motivált arra, hogy dolgozatomban ezt a megrendítő témát dolgozzam fel. Az anya fiatalkora felkeltette az érdeklődésemet a tekintetben is, hogy vizsgáljam egy tizenéves leányban lejátszódó

¹ Biblia

² A címben Damoklész kardjával szeretném kifejezni a bármikor bekövetkező tragédiát s témám szempontjából az a bizonyos „kard”, vagyis a döntési jogosultság a szülőanya kezében van. Kérdés lesújt-e? S a lesújtáshoz mi fog vezetni? A történetírók szerint a kard egy vékony lószőrön függött- mely szimbolizálhatja azt a pár átmeneti másodpercet, melyekre az édesanyák nem is emlékeznek, mert tudatuk elhomályosult. S akkor lesújtottak.

érzelmeiket, azt, hogy tisztában volt-e cselekménye súlyával, egyáltalán emlékszik-e a történetekre?

Elsődlegesen olyan eseteket szerettem volna tanulmányozni, amely ügyek felmentéssel zárultak, mert a tényleges tudatborulás fennálltát a szakértő megállapította. Sajnos azonban egyik kutatási helyemen sem találtam felmentő ítélettel végződő ügyet. A Miskolci Törvényszéken öt aktát tanulmányozhattam, ezeket mélységekbe menően vizsgáltam, s ezek adják dolgozatom legjavát: egy, amiben bebizonyosodott, hogy nem állt fenn tudatborulás; a második, amiben gyengeelméjű volt az elkövető és ez magára az elkövetésre annyiban hatott ki, hogy korlátozott volt a beszámítási képessége; a harmadik, amikor ugyan szintén gyengeelméjű volt az elkövető, de az egyáltalán nem hatott ki a cselekményre; a negyedik az a fiatalkorú elkövető esete, akinél a bűncselekmény elkövetését „gyermeteg személyisége” könnyítette meg; s az ötödik egy olyan nőé, kinek várandósságát meg kellett szakítani, s az emiatt bekövetkezett traumára hivatkozva követte el cselekményét.

A Fővárosi Törvényszéken indult ügyek közül hat ügy zárult jogerős bírósági döntéssel, amelyet az elkövetők személyiségére, szociális hátterére, a bíróság büntetés kiszabási gyakorlatára levont következtetéseknél vettem elsősorban figyelembe.³

³ A könnyebb áttekinthetőség érdekében az ügyek száma, a beszámítási képesség s a kiszabott büntetés összefoglaló táblázatát lásd a 9.5. pontban (43. oldal).

2. AZ ÉLETHEZ VALÓ JOG

Az emberölés büntetnének jogi tárgya az emberi élet⁴, amely a legfontosabb és legkiemeltebb, alapvető emberi jogok közé tartozik, mely abban is kifejezésre jut, hogy az Alaptörvény is a Szabadság és felelősség című fejezetének II. cikkében szabályozza.

2.1. Alkotmányjogi alapok, nemzetközi kitekintés

Az élethez való jog gondolata egyidős a természetes jogokról szóló eszmékkal és mint kifejezés először az 1776-os Amerikai Egyesült Államok Függetlenségi Nyilatkozatában jelent meg.⁵

Az 1949. évi XX. törvényben, a Magyar Népköztársaság Alkotmányában a VIII. Fejezetben volt található „Az állampolgárok jogai és kötelezettségei” alcím, de csak az 1989-es, rendszerváltáskor történt módosításkor került be az 54. § (1) bekezdése, mely szerint „A Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelytől senkit nem lehet önkényesen megfosztani.”

A II. világháború borzalmas népiirtása hívta életre az élethez való jogot deklaráló nemzetközi dokumentumokat, melyeknek rendelkezéseit az egyes államok jogrendjükbe beemelték.⁶

Hazánkban a nemzetközi egyezmények ténylegesen csak a rendszerváltás után juthattak szerephez: hiába írták alá az Emberi Jogok Európai Egyezményét 1950. november 4-én, Rómában, hazánkban csupán 1993. márciusában fogadta el az Országgyűlés. Az EJE az élethez való jog tartalmát az alábbiak szerint határozza meg. „A törvény védi mindenkinek az élethez való jogát. Senkit nem lehet életétől szándékosan megfosztani, kivéve, ha ez halálbüntetést kiszabó bírói ítélet végrehajtása útján történik, amennyiben a törvény a bűncselekményre ezt a büntetést állapította meg.”

Az élethez való jogot még számos nemzetközi dokumentum foglalja magába, többek között: a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (elfogadva: 1966.), Európai Unió Alapjogi Chartája (aláírva: 2000.).

⁴ BELOVICS Ervin – MOLNÁR Gábor Miklós – SINKU Pál: Büntetőjog II. Különös rész (BUSCH Béla szerk.) HVG-Orac², Budapest, 2012. p.64.

⁵ PAP Gábor: Az emberi szabadságjogok. <http://www.uni-miskolc.hu/~wwwwallin/alkotmany/szszj.htm> letöltve: 2014. 08. 10.

⁶ Lásd (5. lj.)

Az Alaptörvényben az emberi jogok hierarchiájának csúcsán álló jogról akként szól, hogy „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.”

2.2. Törvényi védelem

Az Alaptörvény mellett több más törvény rendelkezése is biztosítja az élethez való jogot.

A Polgári Törvénykönyv⁷ meghatározza a jogképesség kezdetét: 2:2. § (1) bekezdés szerint „A jogképesség az embert, ha élve születik, fogamzásának időpontjától illeti meg.”

A kérdéssel kapcsolatosan a tudományos körökben két nagy irányzat alakult ki: a pro life és a pro chocie elmélet. „A pro life irányzat a méhmagzat életjogát, míg a pro choice az anya önrendelkezési jogát tekinti magasabb érdeknek a két jog kollíziója esetén.”⁸

Az irányzatokról és annak megítélésükről kérdőívet készítettem, melyben 70 ember válaszolt arra a kérdésre, hogy van-e joga ítélni az édesanyának a gyermeke élete fölött. A kérdőívet kitöltők 80%-a nő volt, amit arra tudok csak visszavezetni, hogy a tanulmány témájához való viszony legfőképp a nőket foglalkoztatja, a férfiak „kerülnek” ennek megítélését, amit alátámaszt az is, hogy sok férfi nem fogadta el a felkérést a kitöltésre. A nemek közötti nagy differencia miatt külön- külön szemléltetem diagrammal az eredményt:

**A megkérdezett 70 ember véleménye
nemek szerint, százalékos
megoszlásban**

Látható, hogy a megkérdezettek közül az anya önrendelkezési jogát támogató nők és férfiak is az élethez való joggal egyetértőkkel szemben jóval többen vannak.

⁷ 2013. évi V. törvény

⁸ SÁNDOR István: Előadásvázlatok a személyek jogából. Patrocinium³, Budapest, 2012. p.17.

Életkor szerinti felmérést is készítettem, melyben arra voltam kíváncsi, hogy az idősebb (ötven év fölötti) korosztály avagy a fiatalabb korosztály melyik álláspontot támogatja. Nem reprezentatív felméréséből megállapítottam, hogy az idősebb generáció tagjai nagyobb arányban támogatják a nő döntési jogát. A pro life támogatók kivételes esetekben elfogadnák az nő döntési szabadságát is, de szigorú feltételekkel, csak akkor, ha a terhesség szexuális erőszak eredményeként jött létre, vagy születési rendellenességgel születne a gyermek. „Mivel a magzat az anyaméhben fejlődik, s döntéseket nem tud hozni, így az anyára hárul az a feladat, hogy két személy helyett hozza meg a végső döntését.” –írta egyik válaszadóm.

A pro choice irányzatot támogatók között legtöbben arra hivatkoztak, hogy nem megfelelő anyagiak, és rossz szociális körülmények közé jobb, ha nem születik gyermek.

A téma jelentőségére reflektálva alkotta meg az Országgyűlés az 1992. évi LXXIX. törvényt, a magzati élet védelméről. A törvény központba helyezi már az alapfokú oktatási intézményekben történő e témájú oktatást, ami véleményem szerint a prevenció szempontjából elengedhetetlen. A törvény lehetőséget teremt a művi terhesség megszakításra is, noha annak szigorú feltételeket állít.

A dolgozat későbbi fejezetében a megelőzés, valamint a reparáció lehetséges eszközeit is vizsgálom, ezek berkein belül szeretném bővebben az állam által nyújtott lehetőségeket bemutatni, s egyéb alternatív ötleteket felvonultatni.

2.3. Egyházi törvények

A Szentírás – bár jogilag nem kikényszeríthetőek a dogmák előírásai - a Tízparancsolatban fejezi ki jelentőségét az élethez való jognak. A „Ne ölj!” – mint ötödik parancsolat már évezredek óta meghatározza az emberek közötti kapcsolatot.

A katolikus vallásban elsősorban lelkiismereti kérdés megtartani egy parancsolatot, például, hogy Isten nevét szánkra vesszük-e vagy sem, mindenesetre ezen ezeréves törvények a hétköznapi társadalom normáiban is meggyökeresedtek.

3. TÖRTÉNELMI ELŐZMÉNYEK

Mivel a téma egyidős az emberiséggel, ezért a dolgozat elején röviden áttekintem az újszülött megölésének történelmi valamint jogtörténeti szabályozását.

3.1. Biblia

Kinek ne jutna eszébe a kegyetlen Heródes király, aki a Szentírás szerint ugyan nem kizárólag újszülötteket öletett meg, de csecsemőkortól két éves korig minden fiúgyermeket, féltve hatalmát.

3.2. Görög és római előzmények

Az ókori spártai katonaállamban a „Taügetosz” hegy volt az újszülött csecsemők tömeges sírja, hisz Plutarkhosz soraiból⁹ ismerhetjük, hogy az újszülött csecsemővel apja nem rendelkezhetett, hanem a vének tanácsa elé vitte és ők döntöttek testi adottságai alapján arról, hogy a kisdéd életben maradhat-e.

Az ókori Rómában „a családfőt megillető hatalmi jogosultságok közül több szempontból is kiemelkedik az apai hatalom (patria potestas). A családfőt személyileg a következő pozitív jogosultságok illették meg: a) a gyermek élete és halála feletti rendelkezés (ius vitae necisque) (...).”¹⁰

3.3. Középkori szabályozás

A középkorban egész Európában kiemelt figyelmet fordítottak az újszülött megölése bűncselekmény elkövetőinek megbüntetésére. A legismertebb törvények, így Werbőczy István Hármaskönyve (1514.), az V. Károly meghagyására készített Constitutio Criminalis Carolina (1532), a Corpus Iuris Hungarici és a Mária Terézia nevéhez fűződő Constitutio Criminalis Theresiana (1768) is szabályozták a kérdést.¹¹

Ezek a törvénykönyvek kivétel nélkül minden esetben halálbüntetést írtak elő az elkövetőre, sőt a fent említett CCC – mely kegyetlen büntetéseiről ismeretes - az élve eltemetést és a

⁹ PLUTARKHOSZ: Lükurgosz (in: PLUTARKHOSZ: Párhuzamos életrajzok) <http://mek.oszk.hu/03800/03892/html/letoltve:2014.08.20>.

¹⁰ FÖLDI András – HAMZA Gábor: A római jog története és intézményei. Nemzeti Tankönyvkiadó¹¹, Budapest, 2006. p.243.

¹¹ RASKÓ Gabriella: A női bűnözés. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1978. p.96-101.

karóba húzást illetve a vízbefojtást találta megfelelő büntetésnek „a hasonló kegyetlen nők nagyobb megfélemlítése céljából.”¹²

3.4.A hazai szabályozás történeti alakulása

Az 1795-ös büntető kódex tervezetétől a mai hatályos Btk.-ig az alábbi táblázatban foglaltam össze a bűncselekmény elnevezésére, az alapesetre, a minősített illetve a privilegizált esetre valamint a büntetési tétel keretre vonatkozó szabályok történeti alakulását.

Törvény	Cselekmény elnevezése	Általános/minősítő/privilegizált	Büntetés
1795-ös tervezet ¹³	csecsemőgyilkosság	minősített	halálbüntetés
Csemegi-kódex ¹⁴	gyermekölés	privilegizált	öt év
1961. évi V. tv.	emberölés	emberölés általános esete	öt- tizenöt év
1978. évi IV. tv.	emberölés	emberölés általános esete	öt- tizenöt év
1998.évi LXXXVII.tv.	újszülött megölése	privilegizált	kettő- nyolc év
	14. életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölés	minősített	tíz- tizenöt év, életfogytig tartó szabvesztés.
2003. évi II. tv.	14. életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölés	minősített	tíz- tizenöt év vagy életfogytig tartó szabadságvesztés
2012. évi C. tv.	14. életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölés	minősített	tíz- húsz év, életfogytig tartó szabadságvesztés

A bűncselekmény megítélésében a Csemegi- kódex hozott lényeges változást, melyben már privilegizált tényállásként jelenik meg a bűncselekmény. A változtatást a kor felfogása

¹² Egyetemes jogtörténeti szöveggyűjtemény (szerk. HORVÁTH Attila) Budapest, 2012. p. 80. <https://jak.ppke.hu/.../EGYETEMES%20SZÖVEGGYŰJTEMÉNY.doc> letöltve: 2014.08.27.

¹³ HAJDU Lajos: Az első (1795-ös) magyar büntetőkódex tervezet. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1971. p.466-467.

¹⁴ A Csemegi- kódextól kezdve forrásként a www.1000ev.hu weboldalt használtam.

indokolta, miszerint: „a házasságon kívül született gyermek törvénytelennek minősült, ez pedig társadalmi megvetést, rosszallást, előítéletet közvetített mind a gyermek, mind az anya irányába. Az enyhébb elbírálás másik oka a házasságon kívül teherbe esett nőnek a teherbe eséstől a szülésig tartó kivételes pszichés állapota volt, amely olyannyira megviselte a nőt, hogy az már gyermeke elpusztításától várta e nyomasztó pszichés érzéstől a szabadulást.”¹⁵ A XIX. században is ismert volt s szabályozásra is került a bűncselekmény elkövetésekor fennálló tudatborult állapot. A kóros elmeállapot történelmi kialakulását a beszámítási képesség tanulmányozásának szentelt fejezetben szeretném felvezetni.

Összességében elmondható, hogy már az európai kultúra bölcsőjétől, Hellásztól kezdve az ókori társadalmak s az emberiség fejlődésével minden egyes korszaknak, uralkodónak, államnak megvolt a maga büntetése az újszülöttjét megölő anya számára, ezzel is kifejezve a társadalom rosszallását, elítélését. Látható, hogy a cselekmény privilegizált vagy épp minősített esetként való szabályozását szintén az adott kor felfogása formálja. A jelenleg hatályos 2012. évi C. törvény szintén minősített esetként rendeli büntetni a 14. életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölést.

¹⁵ MÉSZÁROS Ádám: Gondolatok az újszülött megöléséről és a gyermeki élet büntetőjogi védelméről <http://jesz.ajk.elte.hu/meszaros12.html> letöltve: 2014. 07. 02.

4. KÜLFÖLDI KITEKINTÉS

A KENYAI ÉS IZRAELI IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS A TÉMA SZEMPONTJÁBÓL¹⁶

A két jogrendszerre azért esett választásom, mert kevés olyan ország van a világon, amelyben a büntethetőségi korhatár olyan alacsonyan van, mint Kenyában. Továbbá a törzsi szokások még Afrika- szerte mindig élnek, melyek keretein belül sok csecsemőnek kell értelmetlenül meghalnia. Ezenfelül mindkét jogrendszer büntető törvénykönyvében – hazánktól eltérően - önálló tényállásként szerepel a csecsemőgyilkosság, de a gyilkosság és az emberölés szabályozása is elkülönül.

Az ún. „éretlen kor” mindkét rendszerben eltérő, Kenyában már 8 éves kortól büntetőjogi felelősséggel tartozik a gyermek, de korlátozásként kerül megfogalmazásra, hogy a 8. és 12. életév között is csak akkor büntethető, ha bizonyításra kerül, hogy tudata átfogta a cselekmény súlyát.¹⁷ Míg Izraelben a büntethetőség korhatáraként egységesen a 12 éves kor került meghatározásra. Ez a két külföldi törvénykönyv már évtizedek óta ilyen alacsony korhatárt határoz meg, ezzel szemben hazánkban csak a 2012. évi C. törvény óta, és csak néhány, a törvényben kifejezetten felsorolt bűncselekmény tekintetében releváns a 12 éves korhatár.

A beszámítási képességet befolyásoló tényezők fellelhetők mindkét ország szabályozásában. Kenyában szabad fordítás szerint a büntethetőség alóli törvényi kivétel: az elkövető tettéért vagy mulasztásáért nem felel, ha az elkövetés idején valamilyen tudatát befolyásoló betegség miatt képtelen felfogni mit cselekszik, vagy felismerni, hogy cselekménye nem helyes. Az elkövető büntetőjogilag viszont felelős tettéért vagy mulasztásáért – hiába volt betegség hatása alatt-, ha ez a betegség ténylegesen nem befolyásolta cselekményét.

¹⁶ A fejezet megírásához Kenya és Izrael büntető törvénykönyveit használtam fel, eredményeit szabad fordításban közlöm.

<http://www.kenyalaw.org:8181/exist/rest//db/kenyalex/Kenya/Legislation/English/Acts%20and%20Regulations/P/Penal%20Code%20Cap.%2063%20-%20No.%2010%20of%201930/docs/PenalCode81of1948.pdf>

letöltve: 2014. 09. 05.

<http://www.oecd.org/investment/anti-bribery/anti-briberyconvention/43289694.pdf> letöltve: 2014. 09. 24.

¹⁷ Érdekességként jegyezném meg a Kenyai Btk. vonatkozó részét, miszerint 12 éves kor alatt a fiúknál a nemzőképtelenség vélelme áll fenn.

Izraelben a beszámítási képesség korlátozottsága akként kerül megfogalmazásra, hogy (...) olyan pszichikai kényszer, amit az elkövető nem tud legyőzni. Maga a szülés közben/után felmerülő állapot a konkrét tényállásnál jelentőséget kap.

Afrika- szerte eltérő intenzitással élnek a törzsi szokások, melyek ugyan Kenyában újszülöttek meggyilkolása tekintetében már elenyészőek, de Afrika elmaradottabb vidékein, például Etiópiában még mindig hagyomány. Ott a mai napig él az a hit, mely szerint a Mingi gyerekek¹⁸ jelenléte szerencsétlenséget hoz a törzsre (ilyennek minősül, ha házasságon kívüli a gyermek, vagy például ha a pár házas, de a házasságuk nem jóváhagyott és ebből a házasságból születik a gyermek).

A csecsemőgyilkosság szóval óvatosan kellene bánni, hiszen helyesen az anya által a csecsemő sérelmére elkövetett gyilkosságot értjük alatta. De a tényállás a kenyai törvényben meg is magyarázza, hogy a bűncselekményt csak nő követheti el, ám a sértett életkorát eltolja egészen a gyermek 12 hónapos koráig. A tényállás az „értelmi egyensúly zavarára” fókuszál, mivel azt feltételezi, hogy az anya nem épült fel teljesen a szülés után s ez a zavar közrejátszhat a cselekményében. Mindezek ellenére büntetett ugyanúgy rendeli megítélni és büntetni, mint a többi „emberölést”, akár életfogytiglani börtönbüntetéssel is.

Izraelben is a sértett 12 hónapos koráig követhető el a bűncselekmény a tényállás szerint, amely szintén figyelembe veszi a nő szülés utáni állapotát, s így öt évben maximalizálja a kiszabható büntetést, mely lényegesen enyhébb az egyébként az emberölés büntetettére kiszabható húsz évi börtönbüntetéshez képest.

Érdekes, hogy mindkét országban magát a „gyilkosságot” és „emberölést” elkülönítik és másként is büntetik. Az eltérés az elkövető tudattartamában, a „rosszindulat” mélységénél kereshető, kvázi a szándékosság és célzatosság alapozza meg a cselekmény gyilkosságnak minősülő voltát, amely ezáltal súlyosabban büntetendő.

¹⁸ <http://omochild.org/about-mingi/mingi/>

5. A 2012. ÉVI C. TÖRVÉNY ÉS AZ ÁLTALÁNOS TÖRVÉNYI TÉNYÁLLÁS

A hatályos Btk.-ban a XV. fejezetben, Az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények körében foglal helyet az emberölés tényállása, a 160. § berkein belül. Az (1) bekezdésben az emberölés alapesete, a (2) bekezdésben pedig tizenegy minősített eset szerepel, köztük az i) pont, a 14. életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölés.

5.1. Általános törvényi tényállás

Jogi tárgy: az emberi élet.¹⁹

Passzív alany: „élő, természetes személy.”²⁰ Nagyon fontos szerepe van annak az időpontnak, ameddig magzatról és amikortól újszülöttről beszélünk. Az emberi élet kezdő időpontjaként a polgári jog és a büntető jog eltérő időpontot határoz meg. A Ptk. alapján²¹ a védelem a fogantatástól fennáll, a jogképesség pedig az élve születés feltételéhez van kötve.

Büntetőjogilag „az élet kezdete az az időpont, amikor a szülés, vagyis a gyermeknek az anyja testétől történő elszakadási folyamat megindul.”²² Természetes lefolyású szülésnél a tolófájások kezdete ez az időpont, míg császármetszésnél a műtéti beavatkozás kezdete releváns.²³

Elkövetési magatartás: „nyitott törvényi tényállás, ezért az elkövetési magatartás mind tevással, mind mulasztással megvalósítható.”²⁴ Tevéssel valósult meg az az eset²⁵, melyben az elkövető újszülöttje nyakára egy függönydarabot tekert s megfojtotta, a holttestet rongyokba tekerve a tyúkolban rejtette el. Ellenben mulasztottak azok a terheltek²⁶, akik kerti vécékbe szülték gyermekeiket, de semmit nem tettek azért, hogy a gyermekeket onnan kiemeljék. Továbbá megemlítendő, hogy „a mulasztással elkövetett emberölés csak akkor állapítható

¹⁹ Lásd (4. lj.) p.64.

²⁰ Lásd (4. lj.) p.64.

²¹ Ptk. 2:2.§ (1)

²² Lásd (4. lj.) p.65.

²³ Lásd (4. lj.) p.65.

²⁴ Lásd (4. lj.) p.66.

²⁵ Miskolci Törvényszék, B.464/2007.

²⁶ Miskolci Törvényszék, B.1405/2005., B.448/2009., B.352/2007.

meg, ha az elkövető oldalán speciális jogi kötelezettség áll fenn az eredményt elhárító magatartás kifejtésére.”²⁷

Eredmény: a halál. Büntetőjogi szempontból az ún. irreverzibilis agyhalál a mérvadó, amikor az „agy és az agytörzs működése teljesen és visszafordíthatatlanul megszűnik”²⁸. Fenn kell állnia továbbá egy ok- okozati összefüggésnek is az elkövetési magatartás és az eredmény között.²⁹ Nincs ok- okozat, ha például gyermekét egy otthon szülő nő az ágyon hagyja, míg elmenne a mentőket értesíteni, de mire visszamegy a szobába, a gyermekre ráesik a szekrény tetejéről egy tárgy. A tényállást az anya gondossága, felelőssége szempontjából tovább lehetne vitatni, abból a szempontból, hogy hiányzik-e a tőle elvárható előrelátás vagy sem, de ez az ok-okozati összefüggés hiányát nem befolyásolja.

Stádium: a törvény az emberölés egészére nézve bünteti az előkészületet.³⁰ A konkrétan vizsgált tényállás tekintetében vitatandó az előkészület, hiszen ha ténylegesen megállapításra kerül, hogy a szülésnél bármilyen szerepe volt a beszámítási képesség hiányának, korlátozott voltának, az előkészületnek vajmi kevés esélye állhat fenn. Ám, ha kiderül, hogy az anya előkészületet tett már napokkal a szülés várható időtartamát megelőzően (pl. beszerzett erre a célra mérget) s időközben gyermekét mégis megtartja megállapítható az előkészület, s minősített eset közül az i) pont.

Kísérlet a Btk. általános része szerint: 10. § (1) Kísérlet miatt büntetendő, aki a szándékos bűncselekmény elkövetését megkezdi, de nem fejezi be. A kísérlet úgynevezett befejezett esetét valósította meg az a személyiségzavarban szenvedő terhelt, aki a 4.Bf.216/2013/33.³¹ ügyben babakocsiba tette gyermekét, fás- bokros területre tolta, levetkőztette s hét fokos hidegben magára hagyta, de az ő szándékától függetlenül idegen személyek megtalálták a gyermeket.

Alanyi kör: a 2012. évi C. törvény legnagyobb újítása, hogy egyes bűncselekmények tekintetében a büntethetőségi korhatárt a 12. életévre vitte le. A tényállás szintén e

²⁷ Lásd (4. lj.) p.66.

²⁸ Lásd (4. lj.) p.65.

²⁹ Lásd (4. lj.) p.66.

³⁰ Btk. 160. § (3)

³¹ Fővárosi Ítélet, 4.Bf.216/2013/33.

bűncselekményi körbe tartozik.³² Az elkövető esetében problémát okoz a büntethetőség, rendelkezik-e a megfelelő beszámítási képességgel a szülés közben, valamint közvetlenül utána, hiszen ha nincs beszámítási képessége az elkövetőnek, felelősségre vonása sem lehetséges.

Raskó Gabriella³³ negyven évvel ezelőtt hatvan olyan elkövetőt vizsgált, akik újszülöttjüket a szülést követően valamilyen okból megölték. Nekem tizenegy eset tanulmányozására volt lehetőségem, melyekből azt a következtetést vontam le, hogy az elkövetők átlagos iskolai végzettsége az idők folyamán nem változott, jellemzően nagyon alacsony. Megállapítható volt az is, hogy foglalkozásukat tekintve fizikai vagy alkalmi munkából élnek, keresetük részben különböző támogatásokból, segélyekből áll. Az ügyiratokhoz csatolt képek általában szegényes környezetet, vagy életkörülményeket mutattak. A gyermekek java házasságon kívül fogant. Az akták tanulmányozása során megfigyeltem a kapcsolatokat s mindössze két esetben élt együtt az elkövető és a gyermek édesapja, de az egyik esetben a gyermek megszületése előtt élettársa a nőt elhagyta, a másik esetben pedig a gyermek édesapja rendszeresen bántalmazta az elkövetőt.

Bűnösség: mind szándékosan, mind gondatlanul³⁴ elkövethető deliktum. Szándékosan, mégpedig egyenes szándékkal valósítja meg a szülő nő az újszülött megölését, ha szülés után a gyermeket az ágyneműtartóba rakja (látja a cselekménynek lehetséges következményét, annak bekövetkeztét kívánja). Eshetőleges szándékkal (látja a cselekménynek lehetséges következményeit és abba belenyugszik), ha fürdőszobában szüli meg a gyermeket az elkövető és őt ellátatlanul otthagyja a hideg kövön.

Gondatlanul követi el a bűncselekményt (tudatos gondatlanság) az az anya, aki ugyan látja, hogy a gyermek fázik, de nem ad rá ruhát, bízva abban, hogy „talán nincs olyan hideg, nem lesz baja”. Míg hanyag gondatlansággal követi el a bűncselekményt az, aki a hideg szobában úgy hagyja ott a gyermeket, hogy a fűtőtestet bekapcsolja, de nem győződik meg arról, hogy az ténylegesen működik-e.

Minősített esetek: ezen minősített eset mellett az emberölés egyéb minősített esetei is megállapíthatóak, nem kizárt, hogy az i) pont mellett az elkövető különösen kegyetlenül

³² Btk. 16. §

³³ A vizsgálat eredményeit lásd: RASKÓ Gabriella: A női bűnözés. Közgazdasági és jogi könyvkiadó, Budapest, 1978. p.440-466.

³⁴ Btk. 160. § (4)

vigye véghez a tettét, ha például gyermekét meg is kínozza (ld: 160. § (2) d) különös kegyetlenséggel).

5.2. A 3/2013. BJE

A motívum, célzat elemzéséhez, ahhoz, hogy ölési szándékkal cselekedett-e az elkövető, korábban az LB. 15. számú irányelve, most pedig a 3/2013. BJE nyújt segítséget.

A BJE az I. rész, 2. pontja alatt foglalkozik az elhatárolás azon esetével, mikor a tudattartalmat szükséges vizsgálni, melynek során az *objektív* (tárgyi), valamint a *szubjektív* (alanyi) tényezőket kell tanulmányozni. Az újszülöttjét megölő nőnél minden esetben felmerülő, hogy egyáltalán van-e tudattartam?

A BJE által is ismertetett tárgyi és alanyi tényezők alapos vizsgálatával kell az eset összes körülményére következtetni, míg végül ezeket összességében vizsgálni, így kaphat tiszta képet az ítélkező testület.

A Miskolci Törvényszék egyik ügyében³⁵, a 23 éves ápolónő végzettségű elkövető, az elkövetéskor egy helyi üzem alkalmazottja, régi kapcsolatából már egy gyermeke született, akit szüleivel nevel. Terhességét jól tudja titkolni, ráfogja arra, hogy a munkában állandóan állnia kell és vizesedett a hasa. Menstruációja elmaradása a szülőknek nem tűnt fel. A gyermek olyan kapcsolatból fogant, amelyben az apának egyébként családja volt, s csak ígérette az elkövetőnek, hogy elhagyja feleségét, gyermekeit. A tettes ugyan felvilágosult szemléletű, de terhességét végig tagadja, gyermeke születésének időpontjában bizonytalan, januárra várta gyermekét, mert még május hónapban is vérzéseket tapasztalt. Állítása szerint jó kapcsolata van szüleivel, ám ők konzervatívak, első gyermekét is ők nevelik, mégis fél tőlük. Gyermekeit épp akkor szüli meg egy hátsó melléképületben, mikor szerencséjére senki sincs otthon, egy kis faluban laknak, a gyermekről állítása szerint azt hitte halva született, továbbá félve családtagjai haragjától, a gyermek nyakára függönyzsinórt kötött, ruhákba csavarta s sorsára hagyta, napokig rá sem nézett.

Az elkövető esetében hamar megállapításra került, hogy beszámítási képessége ép volt. A tárgyi tényezők esetében az elkövetés eszköze egy függönyzsinór volt. Ebben az esetben is az volt a megválaszolandó kérdés, hogy ölési szándékkal cselekedett-e az elkövető. Ő végig azt állította, hogy a gyermekén életjeleket nem tapasztalt és arra sem emlékszik, hogy

³⁵ Miskolci Törvényszék, B.464/2007.

függönyzsinórt rátekerte volna a nyakára. A terhesség létét mindenki előtt tagadta, szülés előtt néhány héttel ismerte csak be munkatársának, hogy terhes, mégis azt állította, direkt nem védekezett, gyermeket szeretett volna a férfitől. A cselekmény utáni magatartása pedig egyáltalán nem utalt arra, hogy tettét esetleg megbánta volna, vagyis nem mondta el senkinek, nem sietett vissza megnézni a gyermeket, nem hívott mentőt. Teljes mértékben közömbös magatartást tanúsított gyermeke iránt, ahogy ő tanúként való meghallgatásán elmondta: „Féltem mit fognak rólam gondolni, féltem, mi lesz ezután velem. Azt sejtettem, hogy valamikor úgyis meg fogják találni a gyermekemet, akit megszülettem otthon, de akkor is féltem, nem tudtam mit tegyek, mi jó.”

Az alanyi tényezők körében az elkövető személye, személyi körülményei beszédesek. A lány magára hagyottnak érezte magát, mivel gyermeke olyan kapcsolatból fogant, amiben a férfi hivatalosan más nő férje volt, aki őt csak hitegette. Kis faluban laknak, félt a szűkebb környezet rosszallásától. A védekezése arra is kiterjedt, hogy bár állítása szerint a gyermeket megtartotta volna, de azt hitte meghalt, hisz nem sírt fel.

A családi kapcsolatokról az elkövető elmondása alapján tudhatjuk: „A szüleim nem tudták, nem örültek volna neki, mert mindig azt mondták, hogy nem szeretnék, ha még egyszer úgy alakulna, hogy apa nélkül szülök gyereket”. A terhelt egyértelműen félt szülei haragjától, később a védő is kiemelte védőbeszédében, hogy „nem volt olyan személy, aki támasza lett volna, nem várhatott anyjától sem segítséget, amit alátámaszt az, hogy az édesanyját a folytonos rendreutasítások ellenére is ki kellett vezetetni a tárgyalóból, mert rosszmájú megjegyzéseivel végig zavarta a tárgyalás rendjét, másokat okolt a cselekményért”.

Az ügyész vádbeszédében ezeket a körülményeket, mint enyhítő tényezőket figyelembe is vette.

6. KÓROS ELMEÁLLAPOT, MINT BÜNTETHETŐSÉGET KIZÁRÓ OK

„Furiosus solo furore punitur.- Elég büntetés az őrült számára, hogy őrült.”³⁶

A kóros elmeállapotban való elkövetés kérdésével már a 19. században két, Domokos Andrea által³⁷ feldolgozott ügyben szereplő elkövető, Farina és Rivere az általuk írt visszaemlékezésekben maguk is foglalkoztak. Az ügyeknek az volt a tanulsága, hogy a „büntető igazságszolgáltatás mindkét bűnelkövetővel szemben tehetetlenül állt”.³⁸ Ennek oka, hogy az elkövetők kóros elmeállapota egyszer felismerhető volt, másszor pedig teljesen beszámíthatónak tűntek. Az igazságügyi orvosszakértők már abban a korszakban is nélkülözhetetlenek voltak, vizsgálatuk eredményére támaszkodva tudtak a bírák csak döntést hozni.

A történetben is előforduló isteni sugallatra elkövetett emberölés, valamint a hallucinogén problémák az évszázadok alatt sem lettek gyógyíthatóak, az ítélkező testület nap, mint nap találkozhat mentálisan sérült elkövetőkkel.

6.1. Testi és lelki egészségünk elhatárolása

Bánki M. Csaba pszichiáter szerint a kóros elmeállapot vizsgálatakor abból kell kiindulnunk, hogy testünk és lelkünk kettős dolog.³⁹ Véleményem szerint a két dolog egymástól való elválasztása korszakonként, illetve az életkörülmények alapján is eltérően alakult. Az előző évszázadban jellemzően túlsúlyban lévő fizikai munka helyett mára már inkább a szellemi munka terjedt el, ami magával hozta a mentális betegségek, lelki betegségek egyre gyakoribb előfordulását is.

Falubeli látogatásaim során mai napig azt tapasztalom, hogy az idősebbek nem vesznek tudomást a lelki betegségekről. E tekintetben még mindig éles határ húzódik a falu és a város között, de ez a különbségtétel megállapítható a családi háttér vizsgálatával is, hiszen egy több generációs családban a közösség összetartása révén és azáltal, hogy jobban figyelnek egymásra a családtagok, kevésbé van arra esély, hogy kialakuljon a depresszió vagy egyéb lelki betegség. Ezzel szemben egy olyan családban, ahol a szülőkre háruló munkahelyi stressz, vagy a több műszakos munkavégzés miatt minimálisra szorulnak a családtagok

³⁶ Tartja egy latin regula.

³⁷ DOMOKOS Andrea: Farina és Riviere esete. A beteg elméjű bűnelkövető. *Jogtörténeti szemle* 2011/2. p.22-26.

³⁸ Lásd (37. l.) p.26.

³⁹ BÁNKI M. Csaba: A beteg elme. Medicina, Budapest, 1981. p.8.

közötti mindennapos beszélgetések, hiányoznak a közös programok, s a családi események is csak a legfontosabb ünnepekre korlátozódnak, viszonylag gyakran alakulnak ki lelki eredetű betegségek.

6.2.A különleges lelki élményektől a pszichiátriai betegségekig

„A pszichiátriai betegségek (...) azok a kóros folyamatok, amelyek az emberi magatartás, viselkedés és a pszichés avagy „lelki” élményvilág zavaraiiban jelentkezik és az ember cselekvő alkalmazkodását a környezetéhez megzavarják.”⁴⁰

A kialakulás oka lehet környezeti hatás, vagy öröklődés. Az ember örökletes tulajdonságaiért a DNS felelős. „Osztódáskor ugyanaz a DNS kerül azután az egyes ember minden sejtjébe – mert a DNS szerkezete osztódáskor rendesen nem változik meg- így annak új ivarsejtjeibe is; érthető és természetes tehát, hogy az utódok hasonlítani fognak a szülőkre.”⁴¹

A környezeti hatás hátterében az agy bonyolult biológiai funkciójának valamilyen zavara áll. Minden szervünknek van valami feladata. Amíg szívünk pumpálja a vért minden testrészünkbe, addig az idegrendszer a különböző környezeti behatásokkal szemben állandóságot biztosít. A külső ingereket felfogja, feldolgozza, megfelelő válaszreakciót szűr ki és végül a végrehajtó szervhez eljuttatja.⁴²

Az idegsejtek alapvetően nyugalmi állapotban vannak, de őket folyamatosan külső ingerek érik. A folyamatot a pszichiáter egy gombnyomással vezérelt robbantáshoz hasonlítja, tehát ha a gombot megérintjük, majd utána rögtön elengedjük, az visszaugrik az eredeti állapotba, de amint erősen megnyomjuk, a bomba felrobban.⁴³

A fentiek alapján ezt a következőképp vezetném le: a külső ingerekre, például egy örömteli eseményre az emberi test ugyanúgy reagál, mint a negatív élményekre. Például amikor izgulok, várom, hogy megérkezzen az e-mail a vizsgaeredményemről, olyankor egész nap fel alá járkálok, nem tudok semmihez sem kezdeni az idegességtől. Majd jelez a telefonom, ekkor már majd’ kiesik a szívem a helyéről, remeg a kezem, majd megnyitom az üzenetet és benne látom az érdemjegyet. Hirtelen az egész testemet átjárja a megkönnyebbülés, a szívem még gyorsan zakatol, de már az öröm jár át.

⁴⁰ Lásd (39. l.) p.36.

⁴¹ Lásd (39. l.) p.40.

⁴² Lásd (39. l.) p.52.

⁴³ Lásd (39. l.) p.55.

Egy megrendítő esemény, pszichikai lefolyása más, de az eredmény ugyanaz lesz. Leggyakrabban az váltja ki belőlünk a „legerősebb” ingerületet, amire nem számítunk, ami derült égből villámcsapásként ér minket. Például egy halálhír. Ülök az órán, majd kapok telefonon egy üzenetet azzal a szöveggel, hogy egy szerettem meghalt. Talán saját magamon tapasztalva azt tudnám leírni, hogy először „fel sem fogom” s olyan érzés lesz rajtam úrrá, amit ahhoz tudnék hasonlítani, mintha elkezdenének kizsigerelni, vagy ha kést szúrnának belém, s megforgatnák, majd elkezdek szédelegni.

A két eset eredménye ugyanaz az állapot lesz, de minden egyes „robbanásszerű élményhez” más előzmény fog kapcsolódni.

6.3. A patológiás és fiziológias affektus

„A pszichológia tudománya az indulat két fajtáját különbözteti meg: a pathológiás (kóros) és a fiziológias (élettani) indulatot.”⁴⁴

A patológiás (kóros- belső) és/vagy a fiziológias (éplélektani- külső) affektusok felelősek az olyan bűncselekmény elkövetéséért, ahol valamilyen belső és/vagy külső körülmény vezette az elkövetőt a tetteire.⁴⁵

A szervezetben lejátszódó belső folyamat felelős azért a kóros elmeállapottal megegyező hatású tudatborulásért, melynek során az indulat túlméretezett, nem felel meg a kiváltó oknak sem intenzitásában, sem időtartamában, s képtelenné teheti az elkövetőt cselekménye lehetséges következményeinek a felismerésére, így a büntetőjogi felelősségre vonásra nem kerülhet sor. Ez esetben az elmeorvos szakértő véleménye nélkülözhetetlen.⁴⁶

A fentiekkel ellentétben a személyen kívül álló, külső körülmény nem okoz tudatborulást, de hiányzik az elkövetőnél a felmérés, a végiggondolás fázisa, az önkontroll. A bíróság az eset körülményeit ténykérdésként és nem szakkérdésként vizsgálva, hozza meg a döntését, melynek az a központi kérdése, hogy az indulat volt-e olyan magas fokú, amelynek következtében az elkövető belső pszichés egyensúlya megbomlott, tudata elhomályosult és a megfontolás szokásos kialakulása lehetetlenné vált.⁴⁷

⁴⁴ BALOGH Ágnes: Büntetőjog II. Különös rész. Dialóg Campus, Budapest – Pécs, 2008. p.41.

⁴⁵ Lásd (4. lj.) p.80.

⁴⁶ Lásd (4. lj.) p.80-81.

⁴⁷ Lásd (4. lj.) p.80.

6.4. A szüléshez kapcsolódó pszichiátriai betegségek

„Epidemiológiai vizsgálatok igazolják, hogy a nők 80%-a tapasztalt valamilyen hangulati ingadozást a szülés előtti vagy utáni időszakban.”⁴⁸

A Brown 1979-ben készített vizsgálta alapján hármass felosztást lehet készíteni ezekről a pszichózisokról:

- a) Post partum „baby blues” vagy átmeneti „minor affektív zavar”, mely a szülés után 1-3 nappal jelentkezik, és jellemzője a hangulati labilitás és az érzékenység.
- b) Post partum depresszió a szülés utáni 2-3 héttel kezdődik, jellemzője a szorongás és az önvádolás.
- c) Post partum pszichózis vagy puerperalis pszichózis (affektív zavarok), melynek jellemzői, a gyorsan változó tünetek, átmeneti téveszmék. Legsúlyosabb eseteiben ebben az állapotban fordul elő a csecsemőgyilkosság.⁴⁹

A felmérésben megkérdezett hetven válaszadó egynegyede tudott arra a kérdésre válaszolni, hogy miközben gyermek(ei)nek életet adott, esetleg szülése után tapasztalt-e bármiféle tudatzavart, esetleg más anyától hallott-e ilyet.

Vegyesen érkeztek a válaszok, a szülés közbeni tudatzavart saját magán senki sem tapasztalta, viszont a szülés utáni depressziót sokan megélték. Ismeretségi körökben hallottak róla, a baj elkerülésében a környezet odafigyelése, a család támogatása segített. A legtöbben nem vonták kétségbe azt, hogy ezek a zavarok ténylegesen előfordulhatnak. Van, aki korábbi (negyven évvel ezelőtti) időkből ilyenre nem emlékszik, de jelenkorunkban a stresszes, rohanó világnak tulajdonít jelentőséget, miszerint a megváltozott életmód nagyban befolyásolhatja ennek fellépését. Szintén a felmérés keretein belül meghallgatott, évtizedekkel korábban szülő hölgy azt nyilatkozta, hogy ő csak boldogságot és örömet élt át, mikor gyermekeinek életet adhatott, s tudatzavar fennálltára nem emlékszik még hallomásból sem.

6.5.A vétőképeség büntetőjogi szabályozása a régmúltól napjainkig

„Quem Deus perdere vult, dementat- akit az isten el akar veszejteni, annak az eszt veszi el”.⁵⁰ – vallották a rómaiak.

A római jog is már elismerte, hogy „a súlyos elmebajban szenvedők, az örültek (furiosi) jognyilatkozataik és vétőképeségük szempontjából a római jogban kezdettől fogva

⁴⁸ PÁLL Irén: A szüléshez társuló pszichiátriai betegségek. *Lege Artis Medicinæ*. 2002.12/3. p.153.

⁴⁹ Lásd (48. l.) p.154.

⁵⁰ Római mondás.

ugyanolyan elbírálásban részesültek, mint az infantes⁵¹. A legtöbb modern jogtól eltérően azonban a római jog az elmebeteget „világos pillanataiban” (lucidum intervallum) úgy kezelte, mint aki semmilyen korlátozás alá nem esik.”⁵²

„A kánonjog szemlélete nagy visszaesést jelentett, hisz hosszú ideig tartó uralma alatt üldözte az elmebetegeket. Felfogásuk szerint az elmebetegség valamilyen elkövetett bűnnek a következménye volt.”⁵³ E körben áttörést a felvilágosodás hozott. A korszak gondolkodói már vallották, hogy „az elmebetegség a beszámítást kizáró okok közé tartozik.”⁵⁴

A XX. században a büntethetőség kérdése ismételten előtérbe került. A korban „legfeljebb a korlátozott beszámíthatóságot javasolták megállapítani az elmebeteg világos pillanataiban elkövetett bűncselekmények esetében.”⁵⁵

A hazai szabályozásban már az 1792. évi javaslatban elkülönült a beszámíthatóság két fajtája: „egyrészt, amikor a tettes nem cselekszik szabadon; másrészt, amikor nem tudta, nem is tudhatta, mit cselekszik.”⁵⁶ A büntető kódexek fejlődésével egyre kimunkáltabbá vált a beszámítási képességre ható körülmények szabályozása, így az 1795.évi tervezet is ismert enyhítő körülményeket. Ilyen volt többek között „az elme teljes borulása, illetve az, ha a bevádolt személy örült.”⁵⁷ A tervezet elismerte továbbá a „lelki betegségek, amilyenek a búskomorság (melancholia), a mánia, a szerfeletti együgyűség (nimia simplicitas) és a balgaság (stupiditas)”⁵⁸ eseteit, mint enyhítő körülményeket.

A Csemegi- kódex⁵⁹ már korához képest szakszerű megfogalmazást adott: 76. § „Nem számítható be a cselekmény annak, a ki azt öntudatlan állapotban követte el, vagy kinek elmetehetsége meg volt zavarva, és e miatt akaratának szabad elhatározási képességével nem birt.”

A Btá. 1950. évi II. törvény szintén követte előzményeinek példáját e tárgyban, az 1961. évi V. törvény pedig már nevesített is egyes pszichés betegségeket.

⁵¹ „Az infantest a római jog teljesen cselekvőképtelennek minősítette.” Lásd (10. lj.) p.227.

⁵² Lásd (10. lj.) p.228.

⁵³ DOMOKOS Andrea: A bűntevő elmetehetőségéről. A kóros elmeállapot megítélésének változásai az idők során. *Jogtörténeti Szemle*, 2005/3. p.1.

⁵⁴ Lásd (53. lj.) p.1.

⁵⁵ Lásd (53. lj.) p.3.

⁵⁶ KÖHALMI László: A kóros elmeállapot és a beszámítási képesség büntetőjogi szabályozása. *Büntetőjogi Szemle*, 2012/3. p.29.

⁵⁷ Lásd (13. lj.) p.430.

⁵⁸ Lásd (13. lj.) p.431.

⁵⁹ 1878.évi V.törvény

Az 1978. évi IV. törvény 24. § (1) bekezdése szerint: „Nem büntethető, aki a cselekményt az elmeműködés olyan kóros állapotában - így különösen elmebetegségben, gyengeelméjűségben, szellemi leépülésben, tudatzavarban vagy személyiségzavarban - követi el, amely képtelenné teszi a cselekmény következményeinek felismerésére vagy arra, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjék.” Ez a rendelkezés felsorolta, hogy a kóros elmeállapot kifejezés alá „különösen” miféle betegségek sorolhatók, de nem zárta ki ezzel együtt más betegségeknek ebbe a kategóriába való sorolását sem. A (2) bekezdés pedig korlátlan enyhítést enged arra az esetre, ha az elkövető felismerését korlátozta elmeállapota.

6.6.Beszámítási képességet befolyásoló nevesített betegségek az 1978. évi IV. törvény szerint

A jelenleg hatályos Btk. már példálózó jelleggel sem sorolja fel a leggyakoribb pszichés betegségeket, a bírói gyakorlatra s orvosszakértői véleményekre hárítja a feladatot. A „régii” Btk.-ban nevesített betegségek a beszámítási képességet befolyásoló voltak szerint röviden így ismertethetőek:

Elmebetegség: „a beszámíthatóságot csak olyan elmebetegség zárja ki, amely a felismerést vagy a felismerésnek megfelelő cselekvést az adott időpontban és az elkövetett cselekményre vonatkozóan teszi lehetetlenné.”⁶⁰ A 3/1998. BJE szerint „a Btk. vonatkozó rendelkezései a kóros elmeállapotnak csak abban az esetben tulajdonítanak a büntetőjogi felelősség szempontjából jelentőséget, ha az elkövetőt képtelenné teszik a cselekmény következményeinek felismerésére, vagy arra, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjék, illetve ebben korlátozzák.”⁶¹

Gyengeelméjűség: az általam vizsgált egyik ügyben a szakértők nyilatkozták, hogy „az enyhe fokú gyengeelméjűségnél nagyon ritkán állapítjuk meg a terheltek elmeállapotának korlátozottságát ez a szakmai irány is. Középfokú gyengeelméjűségnél sokkal valószínűbb.”⁶²

Szellemi leépülés és személyiségzavar: „súlyosságától és az adott cselekménytől függően a beszámíthatóság korlátozott, esetleg kizárt lehet.”⁶³

Tudatzavar: „ (...) ködös állapotban, hysteriás tudatbeszűkülésben, kóros indulati állapotban stb. - akár teljesen kizárhatja a beszámíthatóságot.”⁶⁴

⁶⁰ SOMOGYI Endre: Az igazságügyi orvostan alapjai. Medicina, Budapest, 1982. p. 280.

⁶¹ BLASKÓ Béla: Magyar büntetőjog. Általános rész. Rejtjel⁵, Budapest – Debrecen, 2013. p.203.

⁶² Miskolci Törvényszék, B.448/2009.

⁶³ Lásd (60. lj.) p.280.

„A közvetlenül jelenlévő információk feldolgozásának képtelensége.”⁶⁵ A tudatzavar a fentiekből tehát úgy vezethető le, hogy ebben az állapotban szintén a külső és belső ingerek jutnak szerephez, amik a születéstől fogva jelen vannak a hétköznapijainkban, de nem minden ingert tudunk megfelelően kezelni. Hangsúlyt a tanulás kap (a gyermeket meg kell tanítani arra, hogy egyes ingerekre, szituációkra, élethelyzetekre hogyan reagáljon), ám mindig lesznek váratlan helyzetek, ilyen lehet például a szülés közben fellépő, addig ismeretlen affektus, amit a szülő nő nem tud megfelelően kezelni, hiszen tudata zavarttá válik.

6.7.A 2012. évi C. törvény és a büntethetőség

A hatályos Btk. a beszámítási képességet kizáró, korlátozó tényezőket a büntetőjogi felelősségre vonás akadályaival kapcsolatos szabályok körében tárgyalja. „Az elkövető büntethetőségének csak egyik eleme a büntetendőség. (...) A büntethetőség feltételei: a büntetendőség, a bűnösség és a büntethetőségi akadály hiánya.”⁶⁶

„A szubjektív körülményeket egyénekre, az egyes elkövetőkre vonatkoznak, s a bűncselekmény résztvevőinél egyénileg kell vizsgálni és személyre szólóan megállapítani a kizáró körülmény fennforgását.”⁶⁷ Ellenben tehát egy olyan objektív tényezővel, mint a jogos védelem, ahol pedig magát a körülményeket, környezetet, tényezőket, a jogtalan támadás fennálltát kell vizsgálni.

A törvény megfogalmazása szerint:

17. § (1) Nem büntethető, aki a büntetendő cselekményt az elmeműködés olyan kóros állapotában követi el, amely képtelenné teszi cselekménye következményeinek a felismerésére, vagy arra, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjen.

Az (1) bekezdés tehát abszolúte kizárja az elkövető megbüntetését. Míg a (2) bekezdés korlátlan enyhítést tesz lehetővé a korlátozott beszámítási képességben elkövetett cselekmény megítélésére:

⁶⁴ Lásd (60. lj.) p.280.

⁶⁵ Lásd (39. lj.) p.157.

⁶⁶ Lásd (61. lj.) p.148.

⁶⁷ GYÖRGYI Kálmán – LIGETI Katalin – PÁLINKAI Tiborné – WIENER A. Imre: Büntetendőség, büntethetőség. KJK –KERSZÖV, Budapest, 2000. p.212.

(2) A büntetés korlátlanul enyhíthető, ha az elmeműködés kóros állapota az elkövetőt korlátozza a bűncselekmény következményeinek a felismerésében, vagy abban, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjen.

A Btk. az elmeállapot zavarát nagyon egyszerűen fogalmazza meg, szükség van további iránymutatásra a megfelelő értelmezéshez, melyet az „Indokolás a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi törvényhez. Általános indoklás”⁶⁸ ad. „A kóros elmeállapot a beszámítási képességet kizáró, vagy korlátozó pszichikus állapot. A kóros elmeállapot fennállása és mértéke kérdésében a bíróság csak orvosszakértői vélemény alapján foglalhat állást. (...)A kóros elmeállapot vagy képtelenné teszi, vagy korlátozza az elkövetőt abban, hogy felismerje cselekményének következményeit illetve, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjék.(...) Az Előterjesztés szövegezése egyértelműen rögzíti, hogy a cselekmény tényállásszerű és társadalomra veszélyes, azonban a kóros elmeállapotú személy bűnössége hiányzik.”

A fentiek ismeretében és a Btk. IV. fejezete alapján tehát elmondható, hogy a beszámítási képességet a jogalkotó a 12-14. életév betöltéséhez köti, a korhatártól vélelmezi a beszámítási képesség meglétét, de további feltételként szabja meg, hogy „és rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással.”⁶⁹ Hiába töltötte be az elkövető a 12-14. életévét, ha nincs meg a szükséges belátási képessége. Van egy büntetendő cselekmény, de hiányzik az alany büntethetősége.

Amíg a gyermekkoránál (Btk. 16. §) a felismerési képesség, a kényszer/fenyegetés (Btk. 19. §) kapcsán az akarati képesség hiányzik, a kóros elmeállapotnál pedig nincs sem felismerési képesség, sem felismerésnek megfelelő magatartás (akarat) sem, ezért lesznek az említettek okok büntethetőséget kizáró tényezők.

„A beszámítási képességnek két összetevője van, a felismerési és az akarati képesség.”⁷⁰ Következtetésként: a felismerési képesség hiányozhat egy gyermekkorúnál is, például egy óvodás korú gyermek honnan tudhatja azt, hogy az oviban kinézett és tetszését elnyerő

⁶⁸ <http://konyvtar.bpugyvedikamara.hu/wp-content/uploads/2012/02/BTKeloterjesztes-tervezet.pdf> letöltve: 2014. 08.30. A törvénytervezet ekkor még számot nem kapott.

⁶⁹ Btk. 16. §

⁷⁰ BELOVICS Ervin – GELLÉR Balázs – NAGY Ferenc – TÓTH Mihály: Büntetőjog I. Általános rész (BUSCH Béla szerk.) HVG-Orac, Budapest, 2012. p.227.

játékot nem viheti haza? Fel tudja ismerni, hogy ez lopásnak fog minősülni? Nem feltétlenül, hiszen hiányzik a megfelelő felismerése, ami esetleg az óvodás korú gyermekbe bele lehet már nevelve, de tudatosan ez a képesség ebben a korban még nem alakult ki.

Akarati képesség hiányzik egy olyan szituációban, ahol kényszer vagy fenyegetés hatására történik a bűnelkövetés, például egy ékszerboltból nyaklánc eltulajdonítása.

Egy mentális betegségben szenvedő autista lány viselkedését tanulmányoztam, aki cselekvőképességet korlátozó gondnokság alatt áll. A BH. 1990.82. mutat rá arra a fontos tényezőre, hogy a polgári jogi cselekvőképesség (a belátási képesség) illetve annak korlátozott volta vagy hiánya és a büntetőjogi beszámítási képesség, esetleg annak korlátozott volta, hiánya nem feltétlenül jár együtt.

A lány huszonéves, az ötévente elvégzett felülvizsgálat során rendre megállapítják a cselekvőképességét korlátozó gondnoksággal együtt azt, hogy beszámítási képessége is hiányzik.

Ennek ellenére a tapasztalatok azt mutatják, hogy a saját tulajdonának jelentőségével teljes mértékben tisztában van, de másét nem tudja értékelni. Egy nap egy fogason lógó kabát zsebében keresgélve találtak rá, hiába szóltak rá nem értette meg, miért nem cselekszik jól. Ám mikor napokkal később az egyik elektronikai cikke eltűnt rögtön szólt a gondozóinak, s már-már parancsokat osztva szólította föl őket arra, hogy amint megkerül gondosan zárják el, el ne tűnjön még egyszer.

Mivel az autistáknak hiányzik a szocializációs képességük, teljességgel kizárt, hogy a fent szemléltetett bolti lopás kapcsán kényszerrel, fenyegetéssel egy boltba beküldjék. Kiváltképp, mert állapotuk stabilitása miatt napirend alapján kell éljenek, amelytől való eltérés súlyos problémákat okozhat.

Joggal merül fel a kérdés, van-e felismerési és akarati képessége? „A biológiai oknak egyértelműen léteznie kell, a betegség fennállása azonban nem elégséges a beszámíthatóság elbírálásához. A beszámítási képesség vizsgálatakor minden esetben a konkrét cselekménnyel összefüggésben kell feltárni az elkövetéskori konkrét tudatállapotot.”⁷¹

⁷¹ Lásd (70. lj.) p.227.

6.8. Imbecillitas és korlátlan enyhítés

A Miskolci Törvényszéken tanulmányozott B.1405/2005. ügy irata tanúsítja a beszámítási képességet az elkövetéskor közepes fokban korlátozó gyengeelméjűség esetét, mely az elkövetőt képtelenné tette, hogy cselekménye következményeit felismerje vagy felismerésének megfelelően cselekedjék.

A 32 éves nőt már kiskora óta pszichiátriai kezelésben részesítették, a saját példányú pszichiátriai véleményét sem tudta a családja bemutatni, hisz azt összevágta. Megkeresés alapján beszerzett vélemény kimondta, hogy a 14. életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberöléssel megalapozottan gyanúsítható nő nevét, korát tudja, leírni kizárólag nevét tudja, ismeretanyaga szegényes, mindössze egy- vagy két osztályt végzett (pontosan ezt sem tudták, sokszor bukott). A család azt is végig állította, hogy a nő cselekvőképességet kizáró gondnokság alatt áll, ugyanakkor a bírói szak megkezdésekor a tanács elnöke a gondnoki névjegyzékben erre utaló adatot nem talált. A szülők elég idősek és magas fokú elhanyagolás észlelhető részükről lányuk irányában, amit azon tények is alátámasztanak, hogy ilyen szellemi állapotú lány elmondása szerint nem egy és nem két férfival is létesíthetett szexuális kapcsolatot.

A nő gyermekét egyébként az udvarukon álló „pottyantós” vécébe szülte, ő maga abban a tudatban volt mindvégig (s mint kiderült a szomszéd hölgy tanácsai miatt), hogy egy „vérrög” volt a hasában.

A nő kihallgatásáról származó jegyzőkönyvet tanulmányozva az is feltűnik, hogy elmondása szerint őt többször fenyegette szomszédja és a gyermek vélelmezett édesapja (nevezettek testvérek). „Azt mondták nekem mindketten, ha kivallom, hogy a (férfitől) vagyok terhes, mindketten megölnék. Mondta a férfi, hogy fogjam a (egy másik férfira) a gyereket, de mondtam neki, hogy nem fogom, mert nekem semmi közöm nem volt hozzá. Azt mondta a (férfi) nekem, hogyha ráfogom a gyereket, akkor mindhárunkra rágyújtja a házat.” Továbbá félelme is egyértelműen kitűnik, miszerint: „Azt mondta anyám, hogy oda zabigyereteket nem vihetek – ami azt jelenti, hogy anyám csak megtudta, hogy terhes lehetek, terhes vagyok -, senki sem akarta, hogy megszüljem és nálam maradjon a gyerek. Én meg egyedül nem tudtam mit csinálni.”

A terhelt több folytatólagos kihallgatáson is részt vett, sőt az elmeszakértőnél is egyik mondatában azt nyilatkozta, hogy sosem lakott együtt férfival, a következőben pedig ezt már elismerte.

A törvény rendelkezéseihez híven az ítélkező testület figyelembe vette a büntetés kiszabásánál a nő elmebetegségét s annak hatását az elkövetésre.

7. A SZAKÉRTŐK, A SZAKÉRTŐI VIZSGÁLAT

7.1. A szakértők szerepe

Az újszülött megölésének tényállásánál megfelelő döntést a bíróság csak akkor tud hozni, ha az eljárásba bevont szakértők véleményeit egyenként majd összességében megvizsgálja.

A tanulmányozott akták alapján az a megállapítás tehető, hogy a holttest megvizsgálása miatt szükséges az igazságügyi orvosszakértő kirendelése, mely alapján az orvos megállapítja a halál okát, boncolást végez. A szakértő megállapíthatja azt is, hogy a gyermek nem élve született, így bűncselekmény hiányában felmentésre kerül sor.

Az elkövető kóros elmeállapotára utaló bármilyen jelnél kötelesek a hatóságok igazságügyi elmeszakértőket bevonni az eljárásba. A tényállásánál döntő lesz az elmeszakértők véleménye, hisz ha megállapításra kerül, hogy nem állt fenn a beszámítási képesség zavara, a büntetőeljárás úgy folytatódik, mint egy „átlag” bűncselekmény megítélése. Abban az esetben, ha a szakértői vélemény azt eredményezi, hogy bármilyen beszámítási képességre ható ok állt fenn, felmentésre vagy pedig a büntetés korlátlan enyhítésére kerülhet sor.

Az igazságügyi „pszichológus szakértő kirendelésére csak akkor kerülhet sor, ha ép-lélektani okokat és jelenségeket akarunk tisztázni”.⁷² A pszichológus „azoknak az erkölcsi fogyatékoságoknak pszichológiai összefüggéseit és szükségszerűségeit vizsgálja, amelyek az elkövetőt a bűncselekmény elkövetésének útjára sodorták.”⁷³

Egy szakértő feladata: „Az igazságügyi szakértő feladata, hogy a bíróság, a közjegyző, az ügyészség, a rendőrség és a jogszabályban meghatározott más hatóság kirendelése, vagy megbízása alapján, a tudomány és a műszaki fejlődés eredményeinek felhasználásával készített szakvéleménnyel segítse a tényállás megállapítását, a szakkérdés eldöntését.” (Szaktv.1. § (1))

„A szakértő köteles az ügyben közreműködni, és szakvéleményt adni.” (Be. 104. § (1))

A 739/2002. számú büntető elvi határozat a vádlott javára értékeli, ha egységes orvos-szakértői megítélés nem lehetséges:

⁷² MIKLÓS Lajos: Az igazságügyi pszichológus szakértő szerepe a büntetőeljárásban. *Belügyi Szemle* VIII.évf./5. p.65.

⁷³ Lásd (72. lj.) p. 66.

„A bíróság a kétséget a vádlott javára értékelve foglal állást a vádlott elmeállapota és a beszámíthatósága kérdésében, ha ennek természettudományosan megalapozott pontos, - a kórismét rögzítő - megállapítása az Egészségügyi Tudományos Tanács Igazságügyi Bizottságának felülvizsgálati véleményével sem feloldható ellentéteket tartalmazó igazságügyi orvosszakértői vélemények alapján nem lehetséges.”

7.2. A szaktanácsadó

A Be. 182. §-ban találkozhatunk a szaktanácsadóval is: „Az ügyész és a nyomozó hatóság a nyomozási cselekményeknél szaktanácsadót vehet igénybe, ha a bizonyítási eszközök felkutatásához, megszerzéséhez, összegyűjtéséhez vagy rögzítéséhez különleges szakismeret szükséges, illetőleg az ügyész vagy a nyomozó hatóság valamilyen szakkérdésben felvilágosítást kér.”

Ilyen a rendőrségi technikus, aki a B.464/2007. ügyben⁷⁴ luminolos próba alapján a szülő nő ágya közepén 50X60 centiméteres, szabálytalan alakú vérgyanús szennyeződést talált az ágyhuzaton.

7.3. Az igazságügyi orvostan a gyakorlatban

A büntetőjog az Eütv. (1997. évi CLIV.tv.) alapján az irreverzibilis agyi halál- definíciót fogadja el magáénak.⁷⁵ Az Eütv. 216. § ismeri a perinatális halál fogalmát is, ami az a gyermek világra jöttétől számított 168 órán belül kell bekövetkezzen. Tovább szűkíthető az időintervallum, hisz konkrét definíció a „szülés után közvetlenül” fogalomhoz nem tartozik, így egy Legfelsőbb Bírósági határozat⁷⁶ mondja ki, hogy ez az időszak 72 órán belülre tehető.

Az orvos tehát megállapítja magát a halál tényét, idejét és valószínűsíthető okát. A gyakorlatban így jelentősége lesz a halál bekövetkeztének véleményezésében, hiszen nyilvánvalóan minél későbbi időpontot állapít meg egy szakértő a szülés bekövetkeztétől, annál jobban csökken a valószínűsége, hogy a szülő nőnek a szülés következtében fellépő állapota vezetett az újszülött megöléséhez.

„Már a századelőn Kenyeres Balázs, a törvényszéki orvostan tanára, a boncoló orvos szakértői feladatait a következő kérdések megválaszolásában részletezte:

⁷⁴ Miskolci Törvényszék, B.464/2007.

⁷⁵ Lásd (4. l.) p.65.

⁷⁶ Legf.Bír. Bf. IV. 1467/1999.sz.

Élve született-e a gyermek?	A terhelt vizsgálata után megválaszolandó kérdéseket pedig így összegezte:
1. Érett volt-e?	1. Szült-e az illető?
2. Életképes volt-e?	2. Mikor szült; szülhette-e vizsgálat tárgyát tevő gyermeket?
3. Mennyi ideig élt a szülés után?	3. Nem forgott-e nála fenn a beszámítást kizáró valamelyik ok? ⁷⁷
4. Látszanak-e rajta céltudatos ténykedés nyomai?	
5. Mi volt a halál oka?	

A B.464/2007. ügyben⁷⁸ az igazságügyi orvosszakértői boncolás elrendelésére és igazságügyi orvosszakértő kirendeléséről szóló határozatban a következő megválaszolandó kérdések találhatók:

1. Mi volt a halál bekövetkeztének közvetlen oka, azt mi idézte elő, illetve az megtalálása előtt körülbelül mikor történhetett?
2. Sorolja fel a holttesten található külső és belső sérüléseket! Kérem nyilatkozzon arra vonatkozóan, hogy ezek miktől, hogyan és mennyi idővel a halál beállta előtt keletkezhettek?
3. A halált idejekorán érkező, kellő, szakszerű segítség elháríthatta volna-e?
4. Az újszülött élve született-e?
5. Az újszülöttet a nyakán megtalált függőnnyel – vagy más módon, pl. kézzel megfojtották-e?
6. Orvosi szempontból elfogadható-e, vagy megcáfolható-e a gyanúsított azon vallomása, mely szerint az újszülött a szülést követően nem sírt fel, nem is mozdult meg, és akit ezt követően egy függönybe és kabátba betekert?
7. Kérem az elhalttól a DNS- minta biztosítását!
8. Egyéb fontos észrevételeket kérem, hogy kérdés nélkül is közölni szíveskedjen!

⁷⁷ SZILÁGYI Anikó: Igazságügyi orvostan a büntetőjogi gyakorlatban. Debrecen, 2009. p.24.
<https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/2437/88450/3/szakdolgozat.pdf> letöltve: 2014. 08.30.

⁷⁸ Miskolci Törvényszék, B.464/2007.

A tanulmányozott akták a következő eredményeket hozták:

„A halál ellátatlanság, a szervezet következményes lehülés talaján kialakuló keringési és légzési elégtelenség miatt állt be. (...) A boncletet alapján az véleményezhető, hogy az újszülött a szülést követően akár órákat is élhetett. Idejekorán érkező célszerű, szakszerű segítség, illetve laikus /pl. az anya/ által megkezdett ellátás, igen nagy valószínűséggel az újszülött életét megmenthette volna. Életszerűtlen a gyanúsított által előadottak, vagyis az, hogy a szülést követően az újszülött nem sírt fel és nem mozgott.”⁷⁹

„A halált ellátatlanságból eredő légzés- keringési elégtelenség miatt jött létre. A szülés és a halál között akár több óra is eltelhetett.” Itt további szükségesség merült fel az újszülöttről DNS- minta vételére, mert a bűncselekmény elkövetésével alaposan gyanúsítható személy cselekvőképeséget kizáró gondnokság alatt áll. Ez utóbb kiderült nem állt fenn, viszont a gyengeelméjűség igen.⁸⁰

A további akták tanulmányozásából pedig az derült ki, hogy egy esetben magzatvíz belehelés okozta halál jelei voltak észlelhetők, amely egyébként pedig önmagában is halálhoz vezetett volna, így szakszerű ellátás esetén sem biztos, hogy a halálos következmény elhárítható lett volna. Míg találkozhattam szintén ellátatlanság okozta légzési- keringési elégtelenséggel valamint bélsár jellegű anyag belehelés következtében beálló fulladás esetével is.

Összességében elmondható, hogy az embertelen körülmények, az ellátatlanság, a segítségnyújtás elmulasztása vezetett a gyermekek halálához. A miskolci öt akta közül a terheltek ketten⁸¹ tevésével valósították meg a cselekményt: kútba dobás, valamint függőnyzsinórral megfojtás, a másik három esetben⁸² pedig mulasztással, hisz kivétel nélkül állításuk szerint vécézési ingert éreztek s közben „pottyant” ki belőlük a baba s mulasztottak atekintetben, hogy nem vették ki a gyermeket, s segítséget sem hívtak. Ezek viszont „csak” a tények, szükséges az ehhez vezető utat is megvizsgálni, annak érdekében, hogy valóban büntetést érdemel-e a rémséges tett.

⁷⁹ Miskolci Törvényszék, B.464/2007.

⁸⁰ Miskolci Törvényszék, B.1405/2005.

⁸¹ Miskolci Törvényszék, B.464/2007., Fk.1835/2007.

⁸² Miskolci Törvényszék, B.1405/2005., B.448/2009., B.352/2007.

7.4. Igazságügyi elmeszakértő és igazságügyi pszichológus a gyakorlatban

Elmeszakértőt bármilyen ideggyengeségre utaló oknál szükséges bevonni az eljárásba, a pszichológus kirendelését pedig a bűnelkövetők tudatának, ép-lélektani okozatoknak és jelenségek vizsgálata indokolja.⁸³

Az egyik ügy⁸⁴ alapján a kirendelt elmeszakértőnek a következő kérdéseket kellett megválaszolnia:

- a) Gyanúsított szenved-e, illetve cselekménye elkövetésekor szenvedett-e az elmeműködés olyan kóros állapotában, amely korlátozta, vagy kizárta azon képességét, hogy a cselekmény társadalomra való veszélyességét felismerje és ennek megfelelően cselekedjen?
- b) Amennyiben a korlátozottság megállapítható, az milyen mértékű?
- c) Kizártság esetén a gyanúsított kényszergyógykezelésének az elrendelése szükséges-e?
- d) A gyanúsított alkoholistának tekinthető-e? Ha igen, akkor kényszergyógyításának az elrendelése szükséges-e?
- e) Kérem egyéb fontos észrevételeit kérdés nélkül is közölni szíveskedjen!

Vélemény: „Gyanúsított jelenleg sem és a cselekmény idején sem szenvedett elmebetegségben, gyengeelméjűségben, személyiségzavarban, szellemi leépülésben, tudatzavarban, mely korlátozta vagy képtelenné tette volna cselekménye következményeinek felismerésére és e felismerésnek megfelelő cselekvésre. A szülés folyamata a szülő nőnél fokozott testi-lelki megterhelést jelent, s így minden esetben kialakulhat ún. különleges tudatállapot, mely azonban élettaninak tekinthető, azaz beszámítási képességet befolyásoló tényezőként nem értékelhető. Kényszergyógyítás orvosi szempontból nem szükséges.”⁸⁵ Ez a vélemény egy egyszerű megítélésű ügyben született. Nagyobb nehézséget jelentett a helyzet megfelelő megítélése, azokban az ügyekben, amelyekben a vádlottak gyengeelméjűek voltak, illetve, ahol a vádlott fiatalkorú volt, s végül ott, ahol a vádlott szellemi színvonala dementálódás nélkül a normalitás igen alacsony övezetében húzódott.

A közepes fokban gyengeelméjű vádlott ügyében megállapításra került, hogy betegsége közepes fokban korlátozta az elkövetőt abban, hogy cselekménye következményeit felismerje vagy felismerésének megfelelően cselekedjen. Az elmeorvos és a pszichológus is

⁸³ Lásd (72. lj.) p.65.

⁸⁴ Miskolci Törvényszék, B.464/2007.

⁸⁵ Miskolci Törvényszék, B.464/2007.

egyhangúlag megállapította, hogy a vádlott szellemi teljesítőképességét igyekezett kevesebbnek mutatni.⁸⁶

A másik esetben fennállott a gyengeelméjűség enyhe foka, de itt a szakértők egybehangzóan mondták ki, hogy enyhe fokú gyengeelméjűségnél nagyon ritka annak megállapítása, hogy a kóros elmeállapot a cselekményt befolyásolta volna. A szakértők az elkövető negatív érzelmi lelkiállapotát vizsgálták, hisz a vizsgálatok során fény derült arra, hogy erőszakoskodtak vele, öngyilkos hajlamú, öngyilkosságot meg is kísérelt.⁸⁷

Hasonlóan külső körülmények okozta rossz lelkiállapot került megállapításra, ahol a nőt az élettársa folyamatosan bántotta, előző magzatát meg kellett szülnie, de már nem élt, mert a terhességet a magzat rendellenes fejlődése miatt meg kellett szakítani.⁸⁸

A fiatalkorú vádlottnál ugyan kizáró vagy korlátozó okként nem, de a cselekmény elkövetését elősegítő, megkönnyítő tényezőként játszott szerepet a terhelt mentális állapota, itt az újonnan elrendelt pszichológiai vélemény is alátámasztotta a félelmi reakció következtében fellépő beszűkült tudatállapotot. „A fiatalkorú fejletlen, éretlen, szorongásra hajló, életkorában is adódóan gyenge személyiség”- véleményezi az elmeszakértő. Nagyon érdekes volt a pártfogónak az üggyhez való hozzáállása, aki ugyan a fiatalkorú vádlottat segítő, jogainak érvényesítésében közreműködő személyként járt el, de egyértelműen laikusként vett részt az eljárásban. A pártfogó felügyelő ugyanis a szakértői állásponttal ellentétben egyszerűen csak „könnyelműnek” írta le a lányt, mert „erkölcsös megnyilvánulásai ellenére is képes volt egy olyan kapcsolatba belemenni, ahol a fiú nevét, címét nem tudja (vagy nem akarja megmondani) és úgy tesz, mint aki nem hallott még soha a szexuális együttlét következményeiről.”⁸⁹

A védelem szerepének vizsgálatánál a későbbiekben látható lesz mennyire próbálnak a védők ezekbe a külső körülményekbe kapaszkodni, melyek olyan lelki megrázkódtatást eredményeztek, hogy véleményük szerint ezek ha nem is kiválthatták, de magas fokban közrejátszhattak az elkövető cselekményében.

A vádlottak vallomásaiban sok volt az ellentmondás, megfigyelhető volt, hogy minden alkalommal mást állítottak, nem volt következetes a védekezésük. Felvonultatták

⁸⁶ Miskolci Törvényszék, B.1405/2005.

⁸⁷ Miskolci Törvényszék, B.352/2007.

⁸⁸ Miskolci Törvényszék, B.448/2009.

⁸⁹ Miskolci Törvényszék, Fk.1835/2007.

élettörténetüket, mindig akadt egy újabb és újabb addig nem említett láncszem, egy régi trauma s sok egyéb más, amivel próbálták a vádlottak önmagukat kedvezőbb helyzetbe hozni. A pszichés terhelésnek emlékezettorzító hatása lehetséges, de ahogy a szakértők is véleményükben sokszor jelzik, mindezek a körülmények csak „célszerű védekezésként” vannak felvonultatva. Mindezek indokolják a szakértők munkáját, véleményeik alapos tanulmányozását a büntetés kiszabását megelőzően.

8. A VÉDELEM SZEREPE

A Be. 242. § (1) a) pontja szerint kötelező a védő részvétele az eljárásban, mert ezek az ügyek első fokon a törvényszék előtt indulnak.

A védekezési stratégia vizsgálatakor a Miskolci Törvényszéken tanulmányozott öt akta mindegyikében megfigyelhető volt, hogy az elkövetők tagadták magát a terhességet, és kivétel nélkül mindegyikük azt állította, hogy abban a hiszemben jártak el, hogy az újszülött halott. Célszerű védekezés lehet a 4/2012. büntető elvi határozat szerint is, ugyanis „A halva született újszülött ellátatlanul hagyása ezért alkalmatlan kísérletet nem valósít meg.”

Viszont abban már eltérés van, hogy miként vallottak arra vonatkozóan, hogy tudatában voltak-e a cselekménynek, vagy sem? Az egyik ügyben⁹⁰ igazságügyi elmeszakértői vélemény is kiemeli, hogy „Gyanúsított a cselekményre nem emlékezőnek mondja magát, mely célszerű védekezésként értékelhető.” Ezt a védő ki is használta, hiszen a tudatállapotra tekintettel újbóli, pszichológus általi vizsgálatot javasolt. Próbált az igazságügyi elmeszakértői véleményre akként fókuszálni, hogy az említett hölgy egy éve egy „komoly traumán esett át”, mikor meg kellett szakítani a terhességet fejlődési rendellenesség miatt, szerinte védence elvileg másodszor is megélhetett olyan helyzetet, ami a végeredményét illetően kísértetiesen emlékeztet a korábbi esetére. Egy régi BH-ra hivatkozva⁹¹ próbálta azt jelen helyzetre is rávezetni, miszerint: „Az újszülött megölése büntetnének elkövetőjével szemben szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése indokolt, az elmeorvos szakértői vélemény szerint a szülés váratlan volta miatti ijedelem, szokatlan körülmények, szülést követő gyors vérvesztés és ennek folytán fellépő sokkos állapot az elkövetőt súlyos fokban korlátozta beszámítási képességében.” Az igazságügyi szakértő erre reflektálva csupán annyit jelentett ki, hogy „ha sokkos állapotban lenne, most nem lehetne jelen a bíróságon”. Mindezek ellenére az ügyész perbeszédében enyhítő körülményként kérte figyelembe venni a szüléssel együtt járó, bár beszámítási képességére ki nem ható különleges pszichés állapotot. A védő végül perbeszédében leszögezte, „(...) de hogy védencem akkor valójában milyen tudatállapotban volt, mikor szült, ezt a mai napig nem tudjuk, már csak azért is, mert maga a jog és maga a szakirodalom is foglalkozik azzal, hogy létezik ilyenkor indulati állapot is.”

⁹⁰ Miskolci Törvényszék, B.448/2009.

⁹¹ BH. 2001. 154.sz.

Érdekes két másik szülő nő védekezése arról, hogy mit fogott át a tudatuk szülés közben. A fiatalkorú vádlott szerint⁹² „Ez nem igaz (megj.: hogy gyereket szült), mert belőlem egy ökölnyi vagy attól valamivel nagyobb véres darab valami esett ki.” Talán elfelejtve percekkel ezelőtt mit is nyilatkozott, már elismerte s a „véres darabot” magzatként nevezve beszél a történekről. Ő maga is bevallja, hogy „bűnösnek éreztem magam, hogy nem szóltam anyának. Arra nem gondoltam, hogy kellett volna csinálni a gyerekkel valamit.” A védő mégis próbál a sokszerű élményre fókuszálni, holott a lány azt is nyilatkozta, hogy „hallottam a csobbanást is, mikor beleesett a vízbe”, hiszen a gyermeket kútba dobta. Az igazságügyi elmeszakértő is kiemeli, hogy ellentmondás van a korábbi s később javasolt újabb vizsgálat között (egyszer emlékszik- másszor nem). E magatartás a szakértő szerint célszerű védekezésként értékelhető, de azt sem zárja ki, hogy a pszichés terhelésnek emlékezettorzító hatása lehet. Végző soron az újonnan elrendelt igazságügyi pszichológiai szakvélemény mondta ki, hogy a vádlott ún. „meg nem történtté tevés” pszichológiai elhárító mechanizmusát élte át, de félelmi reakció következtében beszűkült tudatállapota fennállhatott, ami azonban kórosnak nem volt tekinthető.

Az ügyész itt is enyhítő körülményként kérte értékelni a pszichikai állapotot.

A másik esetben⁹³ a vádlott közép fokú gyengeelméjűségben szenvedett. Azt nyilatkozta, hogy „én abban voltam, hogy vércsomó van nálam, itt a hasamban.” Ám az elmeszakértői vélemény arra is rámutatott, hogy szellemi teljesítőképességét igyekszik a terhelt kevesebbnek mutatni. Ennek következtében az ügyész vádbeszédében azt a konklúziót vonta le, hogy a rendelkezésre álló adatok alapján nyilvánvaló, hogy a vádlott tudott a terhességről. Mégis kérte enyhítő körülményként figyelembe venni a beszámítási képességre ható különleges állapotot. A védőnek itt vajmi kevés szerep jutott, mindössze annyit nyilatkozott, hogy a váddal teljes mértékben egyetért, hisz a lehető legalaposabban kerültek feltárára a körülmények, az elmeállapot megvizsgálása.

Abban az ügyben⁹⁴, melyben az anya beismerte a bűnösségét s úgy nyilatkozott, hogy „de egyébként tudtam magamról, tudtam, hogy mi történt, azaz tisztában voltam azzal, hogy egy kislányt szültem, akire, mivel nem is mozgott és nem sírt fel, arra gondoltam halva született.” Az elkövetési tárgyra (függönydarab) viszont állítása szerint nem emlékszik, pedig kétséget

⁹² Miskolci Törvényszék, Fk.1835/2005.

⁹³ Miskolci Törvényszék, B.1405/2005.

⁹⁴ Miskolci Törvényszék, B.464/2007.

kizáróan rá volt tekerve a gyermek nyakára. Ebben az esetben - az öt eset egyetleneként súlyosító körülményt is talált az ügyész, hisz a szülő nő beismerte s nem hivatkozott semmilyen tudatzavarra, így az eset szándékos volta ítélhető meg, s az ügyész kérte súlyosítónak figyelembe venni, hogy „az élet, testi épség elleni bűncselekmények elszaporodtak és annak ellenére, hogy ma már számos lehetőség van a nem kívánt terhességből származó újszülöttek elhelyezésére ennek ellenére sem csökken az újszülöttek sérelmére elkövetett bűncselekmények száma országos viszonylatban”. A védő pedig kizárólag külső körülményekre hivatkozott, mint a magárahagyottság érzése, félelem a szülők, a környezet rosszallásától, s a vádlott visszahúzódo személyiségére reflektál, mint akinek nem volt támasza.

S végül az egyik védő egy húsz éves, enyhe fokban gyengeelméjű nő védelmében⁹⁵ próbálta beszámítási képesség kizártságát, vagy legalább korlátozott voltát megállapíttatni. A védő 31 kérdést tett fel a szakértőknek, melyekben egyébként sok kérdés ismétlődött, vagy pedig ugyanarra irányult, csak más- és másként megfogalmazva. Néhány példa:

„A szakértő által megadott életkorú és ehhez az életkorhoz tartozó szellemi színvonalon lévő személytől elvárható-e, hogy egy nagy vérveszteséggel járó - az agy oxigénhiányos állapotát is figyelembe véve- szülési folyamat során helyes döntést hozzon?” – E helyzetben is nyomatékosításra került, hogy nem volt olyan vérveszteség, amely ezt befolyásolhatta volna.

(Az akkori) „Btk. 24. § értelmében a gyengeelméjűség kóros elmeállapotnak felel meg, e tényt figyelembe véve a védencem esetében megállapított gyengeelméjűség miért nem befolyásolta a döntési, belátási képességét?” – A szakértő válasza szerint a gyengeelméjűség három fokozatából ebben az enyhe fokban nagyon ritkán állapítható meg a beszámítási képesség korlátozott mivolta. Közepesfokúnál sokkal valószínűbb.

„Amennyiben a védencem állapota az őt ért hatások eredményeként alakult ki, miért nem végeztek egyéb pszichológiai tesztek? Információm szerint megállapítható, hogy a vádlott esetében beszélhetünk-e depresszióról, beszűkült tudatállapotról?” Szakértő véleménye szerint: „a tesztek egy adott pillanat elmeállapotát mutatják, nem egész életre irányuló eredményt mutatnak.”

⁹⁵ Miskolci Törvényszék, B.352/2007.

„Amennyiben veleszületett retardációról van szó, akkor egy ilyen alacsony szintű IQ szintet (66) mennyire rontja, hátrányosan befolyásolja az a krízishelyzet, amit a szülés alatt átélt?” – A szakértő szerint nem befolyásolja.

„Ha nem emlékszik az eseményekre, a szülésre, miért nem korlátozták elmeállapotát?” – A szakértő szerint emlékezés zavarra utaló adat nem merült fel, annak ellenére, hogy a vádlott mindent tagadott. Itt inkább tagadásban megnyilvánuló célszerű védekezésről lehet szó, mintsem emlékezés kiesésről.

Az egész eljárás folyamán megfigyelhető volt, hogy nagyon ellentmondásos előadások hangzottak el a vádlottól, mi több, a bírónak még a hamis vád büntettségére is figyelmeztetnie kellett a terheltet. A védő mindenáron felmentést szeretett volna elérni tévedés miatt, mert állította, hogy nem tudta a védence, hogy terhes. Az ügyész ezt nem akarta elfogadni, mert a vádlott elmondta, hogy a folyamat végét felismerte, egyértelműen tisztában volt azzal, hogy gyermeket szült az udvari vécén, mégsem tett semmit a gyermek életben tartására, inkább visszament a házba és próbálta a szülés nyomait eltüntetni. Tovább erősítette az ügyészi álláspontot, hogy a vádlott maga nyilatkozta, hogy már 15 és fél évesen teherbe esett, ezen felül három abortusza volt. Enyhítő körülményként viszont figyelembe kellett venni a vádlott enyhe fokú gyengeelméjűségét s a szüléssel együtt járó pszichikai állapotot. Az ítélet ellen a vádlott fellebbezést nyújtott be. A védő másodfokon már kifejezetten szakirodalmakból gyűjtött anyagot a tudatzavarról, rövidzárlati cselekményről és továbbra is a szülés alatti és azt követő időszakra vonatkozó különleges testi és lelki állapotra fókuszált. A másodfokú bíróság mindezek ellenére helybenhagyta az elsőfokú bíróság döntését.

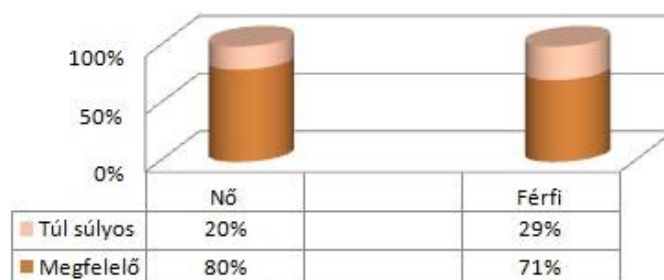
9. A BÜNTETÉS KISZABÁSA

Az előző fejezetekben bemutatásra került a büntethetőség kérdésköre, s ennek kapcsán mutatnám be az ismertetett esetekben milyen büntetések kiszabására került sor a beszámítási képesség korlátozott volta esetén, valamint annak korlátozatlansága esetén.

9.1. A kérdőív kitöltésében résztvevők véleménye a cselekményért kiszabható büntetési tételről

A jelenlegi Btk. tehát minősített esetként tíztől húsz évi vagy életfogytig tartó szabadságvesztést rendel kiszabni a cselekményért. Ezen kérdéskörben is megkérdeztem a kérdőívet kitöltő hetven embert. Válaszaik alapján a következő megállapítást tehettem:

**Megfelelőnek tartja-e Ön a jelenlegi Btk.
által a cselekményért kiszabható 10- 20 évet,
vagy az életfogytig tartó szabadságvesztést?**

Itt ugyan nem tértem ki arra a speciális esetre, ha a beszámítási képesség korlátozásra vagy kizárásra kerül, de nem mulasztottam el válaszadóimat arról sem megkérdezni, hogy egyetértenek-e azzal, ha a „másik végletet” állapítják meg s beszámítási képességet kizáró tényezőként a tudatborulás felmentéshez fog vezetni?

A hetven válaszadó 49%-a egyetértett ezzel a megoldással, legtöbben azzal indokolták, hogy ténylegesen nem tudhatjuk mi zajlott le a szülő nőben, hisz nem csak „kósza pletyka” a szülés közben fellépő tudatzavar és szükségesnek tartják a megfelelő kezelést.

A válaszadók 28%-a részben egyetértett, részben nem, sokak szerint szubjektív eredményt ad egy vizsgálat, nem lehet egyértelmű, mérhető adatokkal alátámasztani, de mégis elengedhetetlennek tartják a megfelelő intézkedéseket az elkövetőkkel szemben. Sokan radikális nézeteket is megfogalmaztak, hogy ugyan nem büntetnék, de a megfelelő kezelés

mellé intézkednének afelől is, hogy az elkövetőnek többet ne lehessen gyermeke (meddővé tétel).

A válaszadók legkevesebb, de nem elenyésző 23%-a pedig nem ért vele egyet, legtöbben a jó ügyvédi védekezésre, a szakértői vélemények befolyásolhatóságára hivatkoznak.

Mivel válaszadóimat szöveges véleményadásra kértem, szeretnék egy fontos aspektust kiemelni, amire egy joghallgató kolléganő hívta fel a figyelmemet: véleménye szerint egy rossz szülésélmény is vezethet ahhoz a szörnyűsleges tethoz, hogy egy elkövetkező várandósságkor a szülő nő az élmények dacára ne menjen kórházba, otthon szülje meg gyermekét s felelevenedjenek benne előző szülése rossz élményei, ez vezetve traumához, hisz a kismamáknak esetenként egy sor kellemetlen vizsgálaton, beavatkozáson kell túlesni a szülés előtt illetve az alatt is.

9.2. Miért?

„A büntetés célja a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el.” – szól a Btk. 79. §. Fókuszba kerül „a speciálprevenció, vagyis annak elérése, hogy a bűnelkövetőt visszatartsuk újabb bűncselekmény elkövetésétől.”⁹⁶ Másrészt pedig a generálprevenció elmélete, ami „a társadalom tagjainak a bűnelkövetésektől való visszatartását jelöli meg.”⁹⁷

9.3. Hogyan?

A büntetés kiszabásának elveit is szigorúan elírja a törvénykönyv.⁹⁸ Fontos tehát a büntetés célját szem előtt tartani, annak igazodnia kell a bűncselekmény tárgyi súlyához, a bűnösséghez, az elkövető társadalomra veszélyességéhez, az enyhítő és súlyosító körülményekhez. A cselekmény tárgyi súlya objektív tényező, melyhez a tudatállapotnak semmi köze nincs. Ellenben a társadalomra veszélyesség kérdéskörében kell értékelni az elkövető személyiségét.

Az enyhítő és súlyosító körülményekről a BKv. 56. számú iránymutatása szól.

Az iránymutatással párhuzamosan az akták tanulmányozása során a következő enyhítő körülmények voltak jellemzően fellelhetők:

- a) büntetlen előélet: a tanulmányozott akták közül mindössze egy ügyben volt büntetett előéletű a terhelt, a többiben enyhítő körülményként került megfogalmazásra,

⁹⁶ FÖLDVÁRI József: A büntetés tana. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1970. p.47.

⁹⁷ Lásd (96. lj.) p.55.

⁹⁸ Btk. 80. § (1)

- b) az elkövető életkora a fiatalkor felső határát nem sokkal haladta meg vagyis fiatal felnőttnek tekintendő,
- c) beszámítási képesség korlátozott volta, a szüléssel együtt járó beszámítási képességre ható vagy esetenként nem ható különleges állapot, a cselekmény elkövetését megkönnyítő, elősegítő pszichikai állapot,
- d) ténybeli beismerő vallomás,
- e) kiskorú gyermek(ek) ellátásról való gondoskodási kötelezettség,
- f) esetenként a bűncselekmény kísérleti szakban maradása.

Egy esetben hivatkozott az ügyész súlyosító körülményre, mégpedig arra, hogy „az élet, testi épség elleni bűncselekmények elszaporodottak annak ellenére, hogy ma már számos lehetőség van a nem kívánt terhességből származó újszülöttek elhelyezésére, ennek ellenére sem csökken az újszülöttek sérelmére elkövetett bűncselekmények száma országos viszonylatban.”⁹⁹

9.4. Mennyit?

A Miskolci Törvényszék öt tanulmányozott esetében a kiszabott büntetési tétel még a kiszabható tétel alsó határát sem érte el, a büntetés enyhítésére került sor.

Ennek alapján három esetben¹⁰⁰ 5 évi börtönbüntetés s 5 év közügyektől eltiltás került kiszabásra. Az enyhe fokban gyengeelméjű elkövető is ugyanazt a büntetést kapta, mint a ténybeismerő, teljesen beszámítási képességének birtokában lévő sorstársnője. Szintén 5 évi börtönbüntetés járt a Fővárosi Törvényszék előtt lefolytatott három ügyben¹⁰¹, melyekben csak a kísérlete valósult meg a bűncselekménynek. Egységes az ítélkezési gyakorlat a befejezett bűncselekmény s a kísérlet esetében is, hisz a három kísérlet esetében is egyértelmű volt a szándékosság, a bűncselekmény befejezése, a halálos eredmény bekövetkezése az elkövetőn kívüli okból maradt el.

Abban az ügyben¹⁰², amelyben ténylegesen megállapításra került a beszámítási képesség korlátozott volta, a bíróság lényegesen enyhébb büntetést alkalmazott az elkövetővel. Így a közepes fokban gyengeelméjű vádlottat 2 év börtönbüntetésre ítélte, amelyet 5 évi próbaidőre felfüggesztett, ezzel egyidejűleg pártfogó felügyeletet rendelt el.

⁹⁹ Miskolci Törvényszék B.464/2007.

¹⁰⁰ Miskolci Törvényszék, B.464/2007., B.448/2009., B.352/2007.

¹⁰¹ Fővárosi Ítéltábla, 2.Bf.111/2007/6., 4.Bf.216/2013/33. , Fővárosi Törvényszék, B/1035./2008./17., Megj.: több ügy is fellebbezésre került, a másodfokon kiszabott büntetések eredményeit ismertetem.

¹⁰² Miskolci Törvényszék, B.1405/2005.

A fiatalokú vádlottnál¹⁰³ a büntetési tétel eltérően alakult, de elsődlegesen a bűncselekmény elkövetését elősegítő tudatállapot miatt 2 év fiatalokúak börtönbüntetésére ítélte a bíróság, melyet 4 év próbaidőre felfüggesztett, egyidejűleg megállapította, hogy az elkövető pártfogó felügyelet alatt áll.

A fentiektől eltérően két ügyben jóval súlyosabb büntetés is kiszabásra került, ezeket azonban a másodfokú bíróság enyhítette. 8 év helyett 5 év 6 hónap börtönbüntetést¹⁰⁴ és a másik ügyben¹⁰⁵ 11 év fegyház helyett 6 év börtönbüntetést szabott ki. Egy esetben¹⁰⁶ bűncselekmény hiányában felmentésre került sor.

Gyakorlati megvalósulását ugyan nem tudtam bemutatni, de elméletben vázoltam a tudatborulást, mint kizáró okot. Ennek fennálltakor felmentésre kerülne sor s kényszergyógykezelés elrendelésére (s további intézkedés elrendelésére). „Kényszergyógykezelés elrendelésére kizárólag akkor kerülhet sor, ha megállapítást nyer a büntetendő cselekmény vádlott általi elkövetése, illetve, ha a felmentés kizárólag az elmebetegségen alapul, mert, ha a bűncselekmény hiánya képezi a felmentés alapját a vádlottal szemben, kényszergyógykezelés sem rendelhető el.”¹⁰⁷

9.5.Összefoglaló táblázat

Ügyszám	Beszámítási képesség	Büntetés
Miskolci Tsz., B.464/2007.	ép	5 év börtön + 5 év közügy.
Miskolci Tsz., B.1405/2005.	gyengeelm., korlátozta	2 év börtön, 5 év próbaidő
Miskolci Tsz., B.448/2009.	gyengeelm., Ø korlátozta	5 év börtön + 5 év közügy.
Miskolci Tsz., Fk.1835/2007.	ép, fiatal szem. befolyásolta	2 év fk.börtön, 2 év próbaidő
Miskolci Tsz., B.352/2007.	gyengeelm., Ø korlátozta	5 év börtön + 5 év közügy.
Fővárosi Í., 1.Bf.275/2012/5.	szem.zavar, Ø korlátozta	5 év 6 hónap börtön
Fővárosi Í., 4.Bf.136/2010/9.	szem. zavar, Ø korlátozta	6 év börtönbüntetés
Fővárosi Í., 2.Bf.111/2007/6.	ép	5 év börtönbüntetés
Főv. Í., 4.Bf.216/2013/33.	szem.zavar, korlátozta	5 év börtönbüntetés
Főv. Tsz., B.1035/2008/17.	ép	5 év börtönbüntetés
Főv. Tsz., B.1471/2008/8.	ép	bcs. hiánya, felmentés

¹⁰³ Miskolci Törvényszék, Fk.1835/2007.

¹⁰⁴ Fővárosi Ítéletábla, 1.Bf.275/2012/5.

¹⁰⁵ Fővárosi Ítéletábla, 4.Bf.136/2010/9.

¹⁰⁶ Fővárosi Törvényszék, B/1471./2008./8.

¹⁰⁷ BH. 1974.244.

10. PREVENCIÓ, REPARÁCIÓ

„A bajt mindig könnyebb megelőzni” tartja egy népi mondás, feltéve, hogy egy ilyen bűncselekményt egyszerűen csak bajnak merünk nevezni. Az alábbiakban szeretném felvonultatni, miben látom a megelőzés lehetőségét s néhány javaslatot tennék a már elkövetett cselekmény következményeinek az orvoslására.

10.1. Felvilágosító órák, folyóiratok, szórólapok

Alapvetően generációs probléma, hogy korunk fiataljai biológiailag idejekorán világosodnak fel, de érzelmileg, és értelmileg mégis felelőtlenek, nem tudják az adott helyzeteket kezelni. Néhány évtizeddel ezelőtt, de bizonyos területeken még ma is tabunak számít a téma. Annak kellemetlensége miatt mindenki próbálta magáról elhárítani a feladatot, hogy gyermekét, testvérét, tanítványait felvilágosítsa.

Ezért fontos már egészen általános iskolás kortól a megfelelő mélységű ismeretek átadása és lehetőség szerint egy szóbeli előadás keretében, hiszen itt szemtől szembe tudnak kérdezni a diákok, megtudhatják, hogy a szexualitás témája nem tabu, arról lehet és kell is beszélni. Felmerülhet, hogy a diákok számára kellemetlen lehet mások előtt kérdezni, ennek megoldásaként az iskolai védőnők iskolaidőben való felkeresésének lehetőségét tartanám megfelelőnek.

A szülők felelőssége az elsődleges ebben a témában, véleményem szerint a téma tabuként kezelésén túl kellene lépni, nem azért, hogy "haladjunk a korrall", hanem mert a nem kívánt terhességtől megóvhat egy őszinte szülő -gyermek kapcsolat, beszélgetés.

10.2. Internetes fórumok, webdokik

Ha már az internet világában élünk, miért ne használhatnánk azt hasznos dolgokra is? Ma már elterjedtek a nagyobb honlapok esetében az "online tanácsadók", akik szakemberek, illetőleg fórumozni is van lehetőség, így egy érdeklődő nem csak anonimitását őrizheti meg felmerülő kérdésénél, hanem akár rábukkanhat saját problémájára is, ami már mást is érintett, s többen, más és más véleménnyel, tanáccsal láthatták el az illetőt.

10.3. Fogamzásgátlás

Kezd divatosná válni manapság a vény nélkül kapható fogamzásgátló tabletták, amit nem tartok jó ötletnek. Szerintem fontos, hogy a tabletták vényre legyenek csak megvásárolhatóak,

mert annak felírását így egy nőgyógyászati vizsgálat előzi meg. Ez egyrészt feltételezi a rendszeres orvosi kontrollt, másrészt lehetővé teszi az egyénre szabott gyógyszer felírást a későbbi komplikációk elkerülése érdekében, és tudatossá teszi a nem kívánt terhességgel szembeni védekezést.

Szükségesnek tartom e téren az állam támogatását, hiszen sok lány, főleg a fiatalok, nincsenek abban az anyagi helyzetben, hogy drága tablettákat vásároljanak. Az állam sajnos ezekre a készítményekre semmiféle kedvezményt nem biztosít, holott minden egészséges ember él szexuális életet, s a fogamzásgátlót is ugyanúgy nevezném hétköznapi gyógyszernek, mint egy szemcseppet.

És ha már megtörtént...

10.4. Inkubátor

Hazánkban 1996-tól indult útnak a "Babamentő Program", melynek keretén belül gyermekmentő inkubátorokba lehet olyan csecsemőket elhelyezni, akikről szülőjük lemond. Igaz, az eszköz használata eleinte jogi problémákat vetett fel, hisz kimerítette a Btk.-ban szabályozott egy bűncselekmény, a családi állás megváltoztatásának tényállását. De további problémák is felmerülhetnek az eszköz kapcsán, a teljesség igénye nélkül, mint például az, hogy biztosan az anya helyezte-e el az újszülöttjét az inkubátorban? ¹⁰⁸

Kétségtelen, hogy ez a leghumánusabb megoldás és lehetőség, amivel még több gyermekéről lemondó nőnek kellene élnie, így csökkentve az újszülött gyilkosságok számát.

10.5. Örökbefogadás

A hatályos Ptk. 4:97. § mondja ki, hogy a rokoni kapcsolat alapja az örökbefogadás is lehet. A Ptk. részletesen szabályozza 4:119. § - 4:145. §- ban az intézmény célját, így a kiskorú gyermek családban történő nevelését, továbbá szigorú feltételeket szab meg, melynek intézményi központja a gyámhatóság.

A hazai jog titkos és nyílt örökbefogadást ismer, mindkét esetben a hat hét az az időtartam, amin belül a szülő visszavonhatja döntését.

¹⁰⁸ CZUMPF Eszter: A csecsemőgyilkosságok és az örökbefogadás közötti kapcsolat- és lehetséges megoldási módjai. p.3-6.o.

http://www.gyermekek.jog haz.hu/dokumentumok/A_csecsemogyilkosságok_es_az_orokbefogadas_kozotti_kapcsolat.pdf letöltve: 2014. 07. 02.

Ugyanakkor hasznos ez az intézmény abból a szempontból, hogy ha a szülő nő le is mond gyermekéről, az örökbefogadással ad egy új, sok esetben talán kedvezőbb lehetőséget arra, hogy családban nevelkedjen gyermeke föl, hiszen a Ptk. 4:120. § (5) is elsősorban a házasságban élők általi örökbefogadást preferálja.

10.6. Pszichológus

A magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvény is a 2. § -ban a tanácsadást, mint az állam intézményvédelmi kötelezettségét írja elő.

A pszichológus többnyire a szülés utáni depresszió esetével találkozik sok hozzá forduló újdonsült anyukánál, de volt példa arra is, hogy egy újszülöttjét megölő nőt küldtek pszichológushoz hosszas pszichiátriai kezelés után, így a dolog oroszlánrésze nem őt érintette. Függetlenül attól, hogy az újszülött megölése megtörtént-e vagy sem a pszichológusnak első állomásként a felismerésben kell segítenie és nem csak az elkövető, avagy újdonsült édesanya tekintetében, hanem a családtagok esetében is.

Fontos továbbá a gyógyszeres kezelés is, s mindezek lefolyásával, illetve némileg párhuzamba állítva, az akut szakaszt követően (vége felé) egy szülés utáni depresszió esetében a gyermek- szülő kapcsolatot is rendezni kell.¹⁰⁹

S végül a prevenció illetve reparáció kérdéskörében is újabb ötleteket kértem a felmérésben résztvevő válaszadóimtól, amiből csak néhányat emelnék ki:

- a nők felelősségérzetének erősítése
- a legtöbb kórház elé inkubátor
- ingyen fogamzásgátlás, ingyen óvszer automata
- a környezet megfelelő odafigyelése, stresszmentes élet
- a munkavégzés megfizetése, s ha anyagiak miatt történne a gyermek elvetetése, megfelelő fizetéssel talán kevesebben mondanának le a gyermekről
- nem kívánt vagy házasságon/élettársi kapcsolaton kívül megfogant gyermek esetén is az előítéletek eloszlatása

„Már az általános iskolában meg kell tanítani a gyermekeket a család fontosságára számára érthető módon. Amennyiben pici korától kezdve azt hallja, hogy a család és a gyermek(ek) egy becsülendő és sérthetetlen dolog, valószínűleg eszébe sem fog jutni, hogy gyermekének életét elvegye bármilyen formában.”- írja egyik válaszadóm.

¹⁰⁹ Pszichológus ismerős elmondása alapján

11. ÖSSZEGZÉS

Tudományosan bizonyított tény, hogy a szülő nőkre a szülés alatt pszichés állapotuk befolyással van, mely tudati állapot feltétlenül elemzést, értékelést igényel. Ezzel magyarázható az újszülött sérelmére, az édesanyja által elkövetett emberölés megannyi esete. Az általam vizsgált ügyekben, ismert mentális betegségek játszottak közre a cselekmény elkövetésében, máskor elegendő volt egy komoly lelki megrázkódtatás is.

A tudatborulás a tanulmányozott esetek egyikében sem került megállapításra, felmentésre ezen oknál fogva nem, kizárólag bűncselekmény hiányában került sor.

Az iratok tanulmányozása alapján levonható az a következtetés, hogy a bírói gyakorlat általában egységes a büntetés kiszabása kérdéskörében. Esetenként kiugró, 8 illetve 11 éves szabadságvesztésről is döntött az ítélkező testület, de a joggyakorlat egységének megfelelően a másodfokú bíróság az átlagosnak mondható 5, valamint 6 évre változtatta ezeket meg.

Borsod- Abaúj- Zemplén megye, valamint a főváros a többi megyéhez képest jelentősen nagy lakosságszámmal bír, s egyikük sem tartozik az ország azon részei közé, melyekben alacsony a bűncselekmények elkövetőinek a száma. Borsod megye egyes területei az ország szociálisan kifejezetten hátrányos helyzetű részei közé sorolhatóak, ebben a megyében kiugróan magas a munkanélküliség aránya is. Mindezek ellenében a vizsgált tizenkét éves időintervallumban (2002- 2014.) a megyében s a fővárosban összesen tizenegy, az újszülött sérelmére az édesanyja által elkövetett bűncselekmény vagy annak kísérlete valósult meg, egy esetben bűncselekmény hiánya került megállapításra. A tizenkét év viszonylatában a tényleges tíz eset¹¹⁰ tehát átlagosan évente egy ilyen bűncselekményt, vagy annak kísérletét jelenti két nagy illetékességi területen összesen. Megállapítható, hogy növekedés nem figyelhető meg e bűncselekmények számában.

Ahhoz, hogy a bűncselekmény elkövetésére még ennyi esetben se kerüljön sor, a megfelelő prevencióval, a védekezés lehetőségeinek megismerésével és a tudatos gyermekvállalás, családtervezés elméletének széles körben való figyelemfelhívással érhető el. Ez az alacsony szám remélhetőleg egyszer mégis nulla lesz.

¹¹⁰ Tényleges tíz eset, mert a tizenegyedik a bűncselekmény hiányában felmentéssel végződő.

12. IRODALOMJEGYZÉK

BALOGH Ágnes: Büntetőjog II. Különös rész. Dialóg Campus, Budapest – Pécs, 2008.

BÁNKI M. Csaba: A beteg elme. Medicina, Budapest, 1981.

Biblia

BELOVICS Ervin – GELLÉR Balázs – NAGY Ferenc – TÓTH Mihály: Büntetőjog I. Általános rész (BUSCH Béla szerk.) HVG-Orac, Budapest, 2012.

BELOVICS Ervin – MOLNÁR Gábor Miklós – SINKU Pál: Büntetőjog II. Különös rész (BUSCH Béla szerk.) Budapest, HVG- Orac², 2012.

BLASKÓ Béla: Magyar büntetőjog. Általános rész. Rejtjel, Budapest – Debrecen, 2013.

CZUMPF Eszter: A csecsemőgyilkosságok és az örökbefogadás közötti kapcsolat- és lehetséges megoldási módjai.

http://www.gyermekek.joghaz.hu/dokumentumok/A_csecsemogyilkossagok_es_az_orokbefogadas_kozotti_kapcsolat

DOMOKOS Andrea: A bűntevő elmetehetőségéről. A kóros elmeállapot megítélésének változásai az idők során. *Jogtörténeti Szemle*, 2005/3.

DOMOKOS Andrea: Farina és Riviere esete. A beteg elméjű bűnelkövető. *Jogtörténeti szemle* 2011/2.

Egyetemes jogtörténeti szöveggyűjtemény (szerk. HORVÁTH Attila) Budapest, 2012.
<https://jak.ppke.hu/.../EGYETEMES%20SZÖVEGGYŰJTEMÉNY.doc>

FÖLDI András – HAMZA Gábor: A római jog története és intézményei. Nemzeti Tankönyvkiadó¹¹, Budapest, 2006.

FÖLDVÁRI József: A büntetés tana. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1970.

GYÖRGYI Kálmán – LIGETI Katalin – PÁLINKAI Tiborné – WIENER A. Imre: Büntetendőség, büntethetőség. KJK –KERSZÖV, Budapest, 2000.

HAJDU Lajos: Az első (1795-ös) magyar büntetőkódex tervezet. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1971.

KÓHALMI László: A kóros elmeállapot és a beszámítási képesség büntetőjogi szabályozása. *Büntetőjogi Szemle*, 2012/3.

MÉSZÁROS Ádám: Gondolatok az újszülött megöléséről és a gyermeki élet büntetőjogi védelméről <http://jesz.ajk.elte.hu/meszaros12.html>

MIKLÓS Lajos: Az igazságügyi pszichológus szakértő szerepe a büntetőeljárásban. *Belügyi Szemle* VIII.évf./5.

PAP Gábor: Az emberi szabadságjogok. <http://www.unimiskolc.hu/~wwwallin/alkotmany/szszj.htm>

PÁLL Irén: A szüléshez társuló pszichiátriai betegségek. *Lege Artis Medicane*. 2002.12/3.

PLUTARKHOSZ: Lükurgosz (in: PLUTARKHOSZ: Párhuzamos életrajzok) <http://mek.oszk.hu/03800/03892/html/>

RASKÓ Gabriella: A női bűnözés. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1978.

SÁNDOR István: Előadásvázlatok a személyek jogából. Patrocinium³, Budapest, 2012.

SOMOGYI Endre: Az igazságügyi orvostan alapjai. Medicina, Budapest, 1982.

SZILÁGYI Anikó: Igazságügyi orvostan a büntetőjogi gyakorlatban. Debrecen, 2009.

www.konyvtar.bpugyvedikamara.hu/wp-content/uploads/2012/02/BTKeloterjesztes-tervezet.pdf

www.omochild.org/about-mingi/mingi/

www.1000ev.hu

13. JOGSZABÁLYOK ÉS EGYÉB DOKUMENTUMOK JEGYZÉKE

Törvények, egyezmények:

- 1878. évi V. törvény (Csemegi- kódex)
- 1949. évi XX. törvény (A Magyar Köztársaság Alkotmánya)
- 1978. évi IV. törvény („rég” Btk.)
- 1992. évi LXXIX. törvény (a magzati élet védelméről)
- 1997. évi CLIV. tv. (Eütv.)
- 1998. évi XIX. törvény (Be.)
- 2005. évi XLVII. törvény (Szaktv.)
- 2012. évi C. törvény (Btk.)
- 2013. évi V. törvény (Ptk.)
- Alaptörvény
- Emberi Jogok Európai Egyezménye
- Izrael Büntető Törvénykönyve
- Kenyai Köztársaság Büntető Törvénykönyve

Bírói határozatok, egyéb források:

- A Miskolci Törvényszék, valamint a Fővárosi Törvényszék előtt folyamatban volt, jogerősen befejezett ügyek aktái: Miskolci Tsz., B.464/2007., Miskolci Tsz., B.1405/2005., Miskolci Tsz., B.448/2009., Miskolci Tsz., Fk.1835/2007., Miskolci Tsz., B.352/2007., Fővárosi Í., 1.Bf.275/2012/5., Fővárosi Í., 4.Bf.136/2010/9., Fővárosi Í., 2.Bf.111/2007/6., Főv. Í., 4.Bf.216/2013/33., Főv. Tsz., B.1035/2008/17., Főv. Tsz., B.1471/2008/8.
- 3/1998. BJE
- 3/2013. BJE
- 4/2012. büntető elvi határozat
- BH. 1974.244.
- BH. 1990.82.
- BH. 2001.154.
- BKv.56.
- Legf.Bír. Bf. IV. 1467/1999.sz.